

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет географії, туризму та історії
Кафедра туризму та економіки

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри
_____ Казаков В.Л.
«_____» _____ 2025 р.

Реєстраційний № _____
«_____» _____ 2025 р.

РОЗРОБКА ІНКЛЮЗИВНОГО МАРШРУТУ ЕКСКУРСІЇ КИЄВОМ

Кваліфікаційна робота здобувачки освіти
групи ТУР-21
(шифр групи)

ступінь вищої освіти бакалавр
спеціальності 242 Туризм

Тарасової Марини Сергіївни

Керівник к.г.н., доцент

Остапчук І.О.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ____ Кількість балів ____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

Кривий Ріг – 2025

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Тарасова Марина Сергіївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайоmlена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ЗАПЕВНЕННЯ.....	2
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти інклюзивного туризму.....	6
1.1. Поняття та особливості інклюзивного туризму.....	6
1.2. Нормативно-правові основи інклюзивного туризму.....	12
1.3. Досвід організації інклюзивних турів та екскурсій в Україні та світі.....	15
1.3.1. Використання сучасних технологій для покращення доступності (аудіогіди, тактильні карти, мобільні додатки).....	15
1.3.2. Досвід організації інклюзивних турів та екскурсій у світі.....	19
1.3.3 Досвід організації інклюзивних турів та екскурсій в Україні.....	31
РОЗДІЛ 2. Розробка інклюзивного екскурсійного маршруту.....	41
2.1. Аналіз доступності туристичних об'єктів Києва.....	41
2.2. Вибір маршруту, локацій та логістики з урахуванням їхньої доступності.....	45
2.3. Розробка маршруту екскурсії в Україні (Київ) та кошторису до нього...	49
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ	61
ДОДАТКИ	66
Додаток А	67

ВСТУП

Актуальність теми. Інклюзивний туризм є важливим напрямом сучасної туристичної індустрії, спрямованим на забезпечення рівного доступу до подорожей для всіх категорій населення, включаючи осіб з інвалідністю, людей старшого віку та інших маломобільних груп. У сучасних умовах дедалі більше уваги приділяється питанням безбар'єрності туристичної інфраструктури та адаптації екскурсійних маршрутів до потреб різних категорій відвідувачів. Розвиток інклюзивного туризму не лише сприяє соціальній інтеграції маломобільних осіб, а й є важливим чинником підвищення конкурентоспроможності туристичних регіонів.

Метою роботи є розробка інклюзивного екскурсійного маршруту, що відповідає сучасним вимогам доступності та забезпечує комфортні умови для всіх категорій туристів.

Для досягнення цієї мети були визначені такі **завдання**:

1. Дослідити теоретичні засади інклюзивного туризму та принципи його розвитку.
2. Проаналізувати існуючу інфраструктуру та логістику туристичних маршрутів з точки зору їхньої доступності.
3. Оцінити можливості застосування сучасних технологій (аудіогідів, тактильних карт, мобільних додатків) для підвищення рівня інклюзивності.
4. Розробити екскурсійний маршрут Києвом з урахуванням потреб маломобільних осіб.

Об'єкт дослідження – процес організації інклюзивного туризму та створення доступних екскурсійних маршрутів.

Предмет дослідження – розробка інклюзивного маршруту екскурсії Києвом.

Методи дослідження. У роботі використано комплексний підхід до аналізу проблеми, зокрема такі методи: аналіз літературних джерел – вивчення наукових

публікацій, нормативних документів і міжнародних стандартів у сфері інклюзивного туризму, порівняльний аналіз – дослідження існуючих практик адаптації туристичних маршрутів у різних країнах, метод експертного оцінювання – аналіз доступності туристичних локацій і логістичних рішень, проектний метод – розробка інклюзивного екскурсійного маршруту.

Наукова новизна та практичне значення. Наукова новизна дослідження полягає в комплексному підході до розробки інклюзивного туристичного продукту, що поєднує інфраструктурні рішення, логістику та сучасні технології.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих результатів для вдосконалення туристичних послуг, підвищення їхньої доступності та забезпечення рівних можливостей для всіх туристів, незалежно від їхніх фізичних можливостей. Екскурсійний маршрут може бути впроваджений у практику діяльності туристичних підприємств Києва.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається з 2 розділів, обсяг основного тексту 43 стор., загальна кількість сторінок 62, 41 використане джерело.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Поняття та особливості інклюзивного туризму

Інклюзивний туризм — це напрям туризму, який передбачає створення доступного та комфортного середовища для всіх людей, незалежно від їхніх фізичних можливостей, віку чи особливих потреб. Основна мета інклюзивного туризму — забезпечення рівних можливостей для всіх, включаючи осіб з інвалідністю, літніх людей, сімей з маленькими дітьми та інших груп населення, які можуть стикатися з бар'єрами під час подорожей. Інклюзивний туризм є частиною концепції доступного туризму (accessible tourism), яка спрямована на усунення фізичних, інформаційних та соціальних перешкод, що можуть обмежувати подорожі певних категорій людей [19].

Важливим аспектом сучасного інклюзивного туризму є забезпечення та врахування потреб усіх категорій населення. У цьому контексті особливе значення набувають питання соціальної інклюзії в туризмі. Тобто створення рівних можливостей для всіх туристів, незалежно від фізичних, сенсорних, когнітивних чи соціальних обмежень. Вона передбачає повноцінну участь людей з інвалідністю, літніх осіб, представників маломобільних груп у туристичних заходах та спільнотах. Основні принципи соціальної інклюзії в туризмі - рівний доступ до туристичних послуг включення людей з інвалідністю у звичайні туристичні групи. Організація доступних екскурсій, подій, культурних заходів. Забезпечення персоналу знаннями про роботу з маломобільними туристами. Зниження бар'єрів у спілкуванні та взаємодії - навчання працівників жестової мови та основ комунікації з людьми з особливими потребами. Інформаційні матеріали у доступних форматах (шрифт Брайля, аудіогіди, субтитри). Використання піктограм і простих для розуміння символів. Залучення місцевих громад - проведення інклюзивних екскурсій та волонтерських програм.

Популяризація рівноправного ставлення до всіх туристів. Співпраця з організаціями, що підтримують маломобільні групи [16]. Доступна інфраструктура та послуги - ресторани, готелі, транспортні засоби з урахуванням потреб усіх гостей. Можливість вибору спеціального харчування, додаткових сервісів для людей із особливими потребами. Організація подорожей, які враховують інтереси різних категорій туристів. Підтримка та безпека - можливість супроводу для людей, які цього потребують. Надання медичної допомоги та адаптованих послуг у разі необхідності. Захист прав усіх туристів на рівний доступ до відпочинку та подорожей. Соціальна інклюзія робить туризм відкритим для всіх, сприяє толерантності та створює комфортне середовище для різних категорій мандрівників [21].

Загалом інклюзивний туризм характеризується: фізичною, інформаційною, цифровою доступністю, доступністю систем бронювання і надання онлайн послуг, різноманітністю туристичних продуктів, економічною доступністю (див. Рис. 1.1).

Рис. 1.1. Основні складові інклюзивного туризму (розробка автора).

Особливості інклюзивного туризму:

1. **Фізична доступність** є одним із ключових аспектів інклюзивного туризму, який забезпечує можливість подорожувати людям з обмеженими фізичними можливостями, включаючи осіб з інвалідністю, людей старшого віку, батьків із дитячими візками тощо. Основні складові фізичної доступності в туризмі є *транспорт* - наявність спеціально обладнаних автобусів, поїздів, літаків із пандусами, підйомниками та просторими проходами. Виділені місця для людей з інвалідністю. Доступні громадські туалети на транспортних вузлах. *Готелі та проживання* - безбар'єрні входи, ліфти та широкі коридори. Спеціально облаштовані номери з поручнями, низькими умивальниками, душовими без бортиків. *Туристичні локації* - рампи, підйомники або ліфти у музеях, пам'ятках архітектури, природних парках. Доступні маршрути для людей на кріслах колісних. Інформаційні таблички з шрифтом Брайля або аудіогіди [20]. *Громадська інфраструктура* - тактильна плитка для людей із порушенням зору. Світлофори зі звуковими сигналами. Доступні зони відпочинку, ресторани та магазини. Розвиток фізичної доступності робить подорожі комфортними та безпечними для всіх груп населення, сприяючи рівним можливостям у сфері туризму.

2. **Інформаційна доступність** — це забезпечення легкого та зрозумілого доступу до інформації для всіх туристів, зокрема для людей з порушеннями зору, слуху, когнітивних можливостей або тих, хто не володіє місцевою мовою. Основні складові інформаційної доступності це *доступні формати інформації* - аудіогіди та мобільні додатки для людей із порушенням зору. Інформаційні стенди з великим шрифтом, контрастними кольорами та шрифтом Брайля. Відеоматеріали з субтитрами або жестовою мовою для осіб із порушенням слуху [22]. *Зрозумілість та багатомовність* - використання простої мови без складних термінів. Переклади інформаційних матеріалів кількома мовами. Універсальні піктограми для позначення важливих об'єктів (туалети, виходи, інформаційні пункти тощо).

3. Цифрова доступність означає забезпечення рівного доступу до інформації та онлайн-сервісів для всіх користувачів, включаючи людей з інвалідністю, літніх людей та осіб з когнітивними порушеннями. Основні аспекти цифрової доступності в туризмі є доступність вебсайтів та мобільних додатків. Відповідність стандартам WCAG (Web Content Accessibility Guidelines). Опція зміни розміру шрифту та контрастності для людей із порушенням зору. Голосові асистенти та функція озвучування тексту. Простий та зрозумілий інтерфейс для людей із когнітивними порушеннями. Аудіо- та відеоматеріали - наявність субтитрів та жестової мови у відеоконтенті. Аудіоописи для людей із порушенням зору. Онлайн-карти та навігація - інтерактивні карти з позначенням безбар'єрних маршрутів та об'єктів. GPS-навігація з голосовими підказками для незрячих туристів [24].

4. Доступність систем бронювання та онлайн-послуг дозволяють людям з інвалідністю, літнім особам і всім туристам легко планувати подорожі, купувати квитки та отримувати необхідну інформацію без бар'єрів. Ключові принципи доступності систем бронювання та онлайн-сервісів це зручний та зрозумілий інтерфейс. Простий та логічний дизайн із великими кнопками та контрастними кольорами. Мінімальна кількість кроків для завершення бронювання. Використання простої мови без складних термінів. Адаптація для людей із порушенням зору - підтримка екранних зчитувачів (наприклад, NVDA, JAWS, VoiceOver). Опція збільшення шрифту та зміни контрастності. Текстові альтернативи (Alt text) для зображень та іконок. Доступність для людей із порушенням слуху - онлайн-чат або можливість зв'язку через текстові повідомлення [1]. Відеоінструкції з субтитрами та перекладом жестовою мовою. Гнучкість у виборі способу введення даних - можливість голосового введення для людей із порушенням моторики. Автозаповнення та прогнозування тексту для зменшення необхідності ручного введення. Інклюзивні функції під час бронювання - опція вибору спеціальних умов розміщення (номери з адаптованими ванними кімнатами, доступ до ліфтів тощо). Інформація про доступний транспорт

та спеціальні сервіси (наприклад, супровід для незрячих мандрівників). Чіткі позначення безбар'єрних місць у транспорті. Мобільна доступність - оптимізовані версії сайтів для мобільних пристроїв. Мобільні додатки з адаптивними функціями (наприклад, голосові підказки та тактильний зворотний зв'язок). Доступні системи бронювання роблять подорожі зручнішими та інклюзивнішими, забезпечуючи рівні можливості для всіх туристів [12, с. 32-44].

Соціальні мережі та інформаційна підтримка - альтернативний текст для зображень (Alt text). Можливість зв'язку через текстові, голосові та відеоповідомлення з підтримкою жестової мови. Цифрова доступність сприяє тому, щоб туристична інформація та послуги були зрозумілими, зручними та доступними для всіх, незалежно від фізичних можливостей. Доступні вебсайти туристичних об'єктів (відповідність стандартам WCAG – Web Content Accessibility Guidelines) [27]. Опція озвучування тексту на сайтах. Онлайн-карти з доступними маршрутами та позначеними безбар'єрними зонами.

5. *Різноманітність туристичних продуктів* - сучасний ринок туризму пропонує широкий спектр послуг, орієнтованих на різні категорії споживачів. За типом активності це культурний туризм (відвідування музеїв, історичних пам'яток, архітектурних ансамблів). Екотуризм (відпочинок у природних заповідниках, національних парках, сільський туризм). Оздоровчий туризм (санаторії, спа-курорти, термальні джерела). Пригодницький туризм (похідні маршрути, альпінізм, екстремальні види спорту). Круїзи та пляжний відпочинок (морські та річкові подорожі, курорти). Гастрономічний туризм (дегустації національних страв, винні тури).

За цільовою аудиторією - сімейний туризм (парки розваг, зоопарки, сімейні курорти). Молодіжний туризм (активні подорожі, фестивалі, кемпінги). Бізнес-туризм (конференції, форуми, ділові зустрічі). Люкс-туризм (престижні готелі, ексклюзивні тури). Туристичні продукти стають все більш адаптованими та різноманітними, забезпечуючи комфортний відпочинок для всіх категорій мандрівників [25].

6. *Економічна доступність* – це ключовий фактор, що визначає можливість широких верств населення подорожувати. Вона передбачає наявність туристичних послуг за прийнятними цінами, які відповідають фінансовим можливостям різних категорій мандрівників. Фактори економічної доступності туризму - державне регулювання та підтримка. Програми субсидій та пільг для соціально незахищених груп (пенсіонерів, осіб з інвалідністю, студентів). Зниження податків на туристичні послуги (наприклад, пільгове ПДВ на готельний бізнес) [26]. Розвиток внутрішнього туризму за рахунок інвестування у бюджетні туристичні об'єкти. Доступні варіанти розміщення – хостели, бюджетні готелі, кемпінги. Програми обміну житлом (наприклад, Couchsurfing, Airbnb). Соціальні готелі та муніципальні кемпінги для бюджетних подорожей. Транспортна доступність - дешеві перевізники (лоукост-авіакомпанії, бюджетні автобусні перевезення). Сезонні знижки та акції на квитки. Державні програми підтримки громадського транспорту для туристичних маршрутів. Гнучкі тарифи та знижки - раннє бронювання та гарячі тури. Знижки для сімей, групових поїздок, студентів і пенсіонерів. Програми лояльності та кешбек на подорожі. Доступні туристичні продукти - самостійний туризм (організація подорожей без туроператорів). Безкоштовні екскурсії та громадські туристичні програми. Економічні варіанти харчування (вулична їжа, кафе самообслуговування) [2]. Економічна доступність сприяє розвитку масового туризму, забезпечує рівний доступ до відпочинку для різних соціальних груп, стимулює внутрішній туризм і підтримує локальну економіку.

Інклюзивний туризм сприяє соціальній інтеграції, підвищенню якості життя людей з інвалідністю та розвитку туристичної індустрії, яка стає більш відкритою та орієнтованою на потреби всіх мандрівників [15, с. 983-1000].

1.2. Нормативно-правові основи інклюзивного туризму

Створення доступного міського середовища є важливим напрямком соціальної інклюзії, що забезпечує рівний доступ до інфраструктури, послуг та простору для всіх категорій населення, включаючи людей з інвалідністю, осіб похилого віку, сім'ї з маленькими дітьми та інших маломобільних груп. Формування такого середовища неможливе без нормативно-правового підґрунтя, яке регламентує вимоги до безбар'єрності, універсального дизайну, адаптації архітектурного простору тощо [26].

Ключову роль у цьому процесі відіграє ДСТУ-Н Б Б.2.2-17:2006 «Будинки і споруди. Доступність будинків і споруд для маломобільних груп населення», який встановлює основні вимоги до проектування об'єктів з урахуванням потреб таких груп. Крім того, надзвичайно важливим є ДСТУ ISO 21902:2022 «Туризм і пов'язані з ним послуги. Туризм інклюзивний. Вимоги та рекомендації», що є перекладом міжнародного стандарту ISO 21902:2021. Він містить комплексний підхід до інклюзивного туризму, враховуючи фізичну, сенсорну, інтелектуальну доступність, а також забезпечення рівного досвіду участі у туристичних заходах для всіх людей.

У стандарті ISO 21902:2021/ДСТУ ISO 21902:2022 акцент зроблено на наступному: важливості універсального дизайну для всіх елементів туристичної інфраструктури; обов'язковості надання доступної інформації про туристичні об'єкти та послуги; навчанні персоналу для роботи з різними групами туристів; адаптації транспорту, готелів, музеїв та інших об'єктів до потреб маломобільних людей. Реальним прикладом імплементації цього стандарту в Україні є проєкти з доступності, реалізовані в межах ініціативи «Безбар'єрна Україна», зокрема у Львові, Києві та Вінниці. Наприклад, у Львові туристичні маршрути оновлено з урахуванням потреб осіб на візках, зокрема прокладено тактильні доріжки, встановлено інформаційні таблички шрифтом Брайля, а екскурсоводи пройшли спеціальне навчання [27].

Впровадження положень НТОУ та міжнародних стандартів сприяє не лише створенню безбар'єрного середовища, а й розвитку інклюзивного туризму як частини більш широкої політики соціальної інтеграції та прав людини. Це дозволяє забезпечити рівний доступ до культурної, рекреаційної та туристичної інфраструктури, зробивши туризм відкритим для всіх без винятку.

1. Міжнародні нормативно-правові акти - конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006). Цей документ є ключовим міжнародним актом, що визначає права осіб з інвалідністю та зобов'язує держави забезпечувати доступність будівель, транспорту та інших елементів міського середовища. Він акцентує увагу на усуненні бар'єрів та впровадженні універсального дизайну у всіх сферах життя. Європейський Акт про доступність (European Accessibility Act). Даний нормативний документ встановлює вимоги до доступності продуктів та послуг на ринку Європейського Союзу, що включають транспорт, комунікаційні послуги та інформаційні технології. Це сприяє гармонізації стандартів доступності серед країн-учасниць. Рекомендації Міжнародної організації праці (ILO) - ILO розробляє рекомендації щодо створення доступного робочого місця та умов праці, які також стосуються організації міського середовища [28]. Ці рекомендації допомагають інтегрувати вимоги щодо безбар'єрності у різні сфери, включаючи транспортну та будівельну інфраструктуру. Європейська хартія доступності міського середовища - цей документ, прийнятий у рамках співпраці держав-членів Ради Європи, є рамковим актом для розробки політик, спрямованих на створення інклюзивних міст. Він містить рекомендації щодо адаптації міського простору, транспорту та комунікаційних систем для забезпечення доступності всім громадянам.

Практична імплементація міжнародних стандартів - адаптація національного законодавства. Багато країн, виходячи з міжнародних стандартів, розробляють власні нормативно-правові документи для забезпечення доступності міського середовища [21]. Це включає стандарти будівництва, регулювання транспорту та організацію інформаційних систем. Універсальний дизайн - принципи універсального дизайну, які рекомендує Конвенція ООН про права осіб з

інвалідністю, впроваджуються у проєктування громадських просторів, транспортних систем та будівель. Це дозволяє створювати середовище, яке відповідає потребам максимально широкого кола користувачів. Міжнародна співпраця - гармонізація законодавства між країнами сприяє обміну досвідом та впровадженню найкращих практик у сфері доступності [9]. Це дозволяє підтримувати високий рівень якості міського середовища та забезпечувати рівні можливості для всіх мешканців.

Міжнародні нормативно-правові акти створюють фундамент для забезпечення доступності міського середовища. Вони стимулюють держави до впровадження стандартів, що сприяють усуненню бар'єрів та створенню інклюзивних просторів, де кожна людина, незалежно від фізичних можливостей, має рівний доступ до послуг та інфраструктури [13, с. 513-537].

2. Нормативно-правові акти України. Україна створила правову основу для забезпечення доступності міського середовища, що ґрунтується як на Конституції, так і на спеціалізованих законодавчих актах та нормативних документах. Основні з них включають це Конституція України (ст. 24, 27, 49, 50). Гарантує рівність усіх громадян перед законом, право на безпечне середовище, свободу пересування та соціальний захист. Закон України “Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні”. Визначає обов’язок держави щодо створення доступного середовища для осіб з інвалідністю. Закон України “Про регулювання містобудівної діяльності” -встановлює вимоги до інклюзивності будівель та міського середовища. Державні будівельні норми (ДБН В.2.2-40:2018 “Інклюзивність будівель і споруд”) -визначають стандарти для створення безбар'єрного середовища в архітектурі, транспорті, інфраструктурі [22]. Регламентують встановлення пандусів, ліфтів, тактильних плиток, адаптованих зупинок та санітарних приміщень. Постанова Кабінету Міністрів України № 1309 (2009 р.) - регулює забезпечення доступності громадського транспорту та транспортної інфраструктури. Національна стратегія безбар'єрності України

(2021–2030) - передбачає розвиток інклюзивного середовища, адаптацію міських просторів до потреб осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп. Імплементация міжнародних стандартів - ратифікація Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю стала каталізатором для прийняття ряду внутрішніх нормативних актів, що сприяють формуванню інклюзивного простору в містах [27].

Особливості реалізації правових норм це контроль за дотриманням стандартів доступності здійснюється місцевими органами влади та профільними державними органами. Важливу роль відіграють громадські організації, що відстоюють права людей з інвалідністю. Впровадження цифрових технологій для моніторингу доступності міського середовища (мобільні додатки, інтерактивні карти доступності).

Ці нормативно-правові акти спрямовані на створення умов, за яких кожен громадянин, незалежно від фізичних можливостей, має рівний доступ до житлової, транспортної, культурної та соціальної інфраструктури міста. Нормативно-правові акти України та міжнародні документи забезпечують юридичні основи для створення доступного міського середовища, сприяючи реалізації прав осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп [17].

1.3. Досвід організації інклюзивних турів та екскурсій в Україні та світі

1.3.1. Використання сучасних технологій для покращення доступності (аудіогіди, тактильні карти, мобільні додатки).

Сучасні технології відіграють важливу роль у забезпеченні доступності туристичних маршрутів для маломобільних осіб, людей з порушеннями зору, слуху та інших груп населення. Використання інноваційних рішень дозволяє зробити екскурсійні маршрути більш комфортними, інформативними та інтерактивними.

Одним із ключових технологічних рішень є аудіогіди, які забезпечують

можливість отримання інформації без необхідності візуального контакту з текстом. Це особливо корисно для людей із вадами зору. Аудіогіди можуть бути інтегровані в мобільні додатки або використовуватися у вигляді окремих пристроїв, які відтворюють аудіофайли з інформацією про локації [17].

Тактильні карти в інклюзивному туризмі — це спеціальні картографічні матеріали, розроблені для людей з порушеннями зору, які дозволяють їм орієнтуватися у просторі за допомогою тактильного сприйняття. Вони використовуються для підвищення доступності туристичних маршрутів, громадських просторів, музеїв, парків та інших об'єктів інфраструктури.

Особливості тактильних карт:

1. Рельєфні позначки – основні об'єкти (будівлі, дороги, входи, виходи) зображені у вигляді об'ємних елементів, які можна відчутти на дотик.
2. Шрифт Брайля – супровідні тексти та назви об'єктів виконані шрифтом Брайля, що дозволяє незрячим людям отримати необхідну інформацію.
3. Контрастне забарвлення – для людей із залишковим зором карти можуть містити яскраві контрастні кольори, що полегшує візуальне сприйняття.
4. Матеріали виготовлення – карти можуть бути виконані на пластику, металевих пластинах або спеціальному папері з тисненням, що забезпечує їхню довговічність [23].

Тактильні карти широко використовуються в різних сферах, зокрема:

- Туризм – встановлюються в туристичних центрах, на зупинках, у парках, музеях, історичних місцях.
- Громадські місця – застосовуються в аеропортах, вокзалах, університетах, лікарнях, торгових центрах.
- Транспортна навігація – використовуються для розміщення в метро, на автовокзалах, у великих транспортних вузлах.

Переваги використання тактильних карт - покращують самостійність і мобільність людей з порушеннями зору. Дозволяють незрячим туристам

комфортно орієнтуватися у просторі. Підвищують загальну доступність громадських і туристичних об'єктів. Відповідають принципам інклюзивного дизайну та сприяють соціальній інтеграції маломобільних осіб.

Тактильні карти є важливим елементом безбар'єрного середовища та сприяють розвитку інклюзивного туризму, забезпечуючи рівний доступ до інформації та навігації для всіх категорій населення. Допомагають людям із порушеннями зору орієнтуватися в просторі. Вони містять рельєфні позначки, написи шрифтом Брайля та схематичне зображення місцевості, що дає змогу тактильно сприймати інформацію про маршрут. Такі карти можуть бути розміщені у туристичних центрах, на зупинках або інтегровані в мобільні додатки із функцією тактильного зворотного зв'язку [11].

Мобільні додатки в інклюзивному туризмі відіграють важливу роль у забезпеченні доступності туристичних маршрутів для людей з інвалідністю, літніх людей та інших маломобільних осіб. Вони допомагають орієнтуватися у просторі, отримувати інформацію та користуватися адаптованими туристичними послугами.

Основні функції мобільних додатків для інклюзивного туризму:

1. Аудіоописи та аудіогіди – додатки можуть містити детальні аудіоописи пам'яток, маршрутів і об'єктів інфраструктури, що особливо корисно для людей із порушеннями зору.

2. Навігація та карти доступності – інтерактивні карти з позначенням безбар'єрних маршрутів, ліфтів, пандусів, спеціальних паркомісць тощо.

3. Інтеграція зі шрифтом Брайля та тактильними елементами – підтримка технологій, що допомагають людям із вадами зору отримувати текстову інформацію через спеціальні дисплеї.

4. Розпізнавання тексту та мови – технології розпізнавання друкованого тексту та мовлення допомагають людям із порушеннями слуху та зору отримувати інформацію у зручному форматі.

5. Зворотний зв'язок та виклик допомоги – можливість виклику гіда, перекладача жестової мови або екстреної допомоги.

6. Персоналізовані маршрути – користувачі можуть налаштовувати маршрути відповідно до своїх потреб (наприклад, уникати сходів або обирати транспорт із низькою підлогою) [18].

Популярні мобільні додатки для інклюзивного туризму:

1. Be My Eyes – мобільний додаток, що з'єднує незрячих людей із волонтерами, які допомагають їм орієнтуватися у просторі через відеозв'язок.
2. Lazarillo – додаток з голосовою навігацією для незрячих, який надає інформацію про маршрути, об'єкти та їх доступність.
3. Google Maps (режим доступності) – містить функції для прокладання маршрутів із урахуванням доступності для людей на візках.
4. Aiga – сервіс, що надає підтримку людям із порушеннями зору через зв'язок із гідом у режимі реального часу.

Перевагами використання мобільних додатків у туризмі це підвищення рівня самостійності та мобільності туристів. Забезпечення швидкого доступу до актуальної інформації про доступність об'єктів. Полегшення комунікації та отримання необхідної допомоги. Сприяння розвитку безбар'єрного середовища та інклюзивного туризму [16].

Мобільні додатки є важливим інструментом для створення доступного туризму, допомагаючи людям з обмеженими можливостями отримувати якісний туристичний досвід без перешкод. Значно розширюють можливості доступного туризму, надаючи зручні функції для людей з інвалідністю. Вони можуть включати аудіоописи місць, навігацію з урахуванням безбар'єрного середовища, функції голосового управління, візуальні елементи з високим контрастом для людей із порушеннями зору та синхронізацію з пристроями підтримки слуху. Деякі додатки також дозволяють отримувати інформацію про наявність пандусів, ліфтів, спеціальних санітарних зон та інших елементів інфраструктури.

Загалом, впровадження сучасних технологій у сфері інклюзивного туризму значно покращує якість послуг, сприяє комфортному пересуванню та забезпечує рівний доступ до туристичних ресурсів для всіх відвідувачів [20]

1.3.2. Досвід організації інклюзивних турів та екскурсій у світі.

Інклюзивні екскурсії — це туристичні маршрути та програми, адаптовані для осіб з різними потребами, включаючи людей з інвалідністю, літніх людей, батьків з маленькими дітьми тощо. Вони враховують фізичну, сенсорну та когнітивну доступність і часто супроводжуються гідями, які мають спеціальну підготовку.

Досвід організації інклюзивних екскурсій у світі:

1. *Європа:*

Іспанія (Барселона) – інклюзивний туризм у Барселоні (Іспанія). Барселона є одним із найбільш доступних міст у світі для туристів з обмеженими можливостями. Вона активно розвиває безбар'єрну інфраструктуру, роблячи культурні, історичні та природні об'єкти доступними для всіх.

Доступний громадський транспорт - метро: більшість станцій обладнано ліфтами та тактильними доріжками. Автобуси: 100% парку містять низькопідлогові автобуси з пандусами. Таксі: працює багато служб, що пропонують спеціально обладнані автомобілі. Канатна дорога до Монтжуїка: адаптована для людей на візках.

Доступні туристичні місця - Саграда Фамілія обладнана ліфтами та зручними входами. Є аудіогіди для людей з порушенням зору та слуху. Парк Гуель - має адаптовані маршрути для маломобільних відвідувачів. Доступні тактильні карти. Готичний квартал - основні вулиці обладнані пандусами та тактильними знаками. Пляжі Барселони - обладнані пандусами, дерев'яними доріжками та спеціальними душовими. На деяких пляжах є персонал, який допомагає людям з інвалідністю заходити у воду.

Спеціальні сервіси - багато музеїв пропонують тактильні експонати та аудіоописи. Туристичні автобуси Нор-он Нор-off обладнані пандусами. Ресторани мають меню шрифтом Брайля [28].

Барселона є зразковим містом у сфері інклюзивного туризму, пропонуючи широкий спектр послуг для маломобільних осіб, людей із сенсорними

порушеннями та інших груп туристів. В місті є тактильні моделі визначних пам'яток, аудіогіди для людей з порушеннями зору та повністю доступний громадський транспорт. Проєкт Barcelona Special Traveler пропонує екскурсії для людей з обмеженою мобільністю.

Італія (Рим, Венеція, Флоренція) – інклюзивний туризм в Італії: Рим, Венеція, Флоренція. Італія – одна з найпопулярніших туристичних країн світу, і вона поступово адаптує свою історичну інфраструктуру для людей з обмеженими можливостями. Доступність у великих містах, таких як Рим, Венеція та Флоренція, постійно покращується, хоча через старовинну архітектуру існують певні виклики.

Рим - доступні туристичні місця. Колізей – має пандуси, ліфт та адаптовані маршрути. Ватикан (Собор Святого Петра, музеї) – передбачені ліфти та спеціальні маршрути для людей на візках. Фонтан Треві, Пантеон, площа Навона – легкодоступні, з рівними поверхнями. Транспорт - автобуси обладнані пандусами, але тротуари можуть бути нерівними. Деякі станції метро мають ліфти, але не всі. Доступні таксі для людей з інвалідністю [8].

Венеція - особливості доступності. Венеція – місто каналів та мостів, що створює складності для маломобільних осіб. Однак близько 70% території острова доступні для людей на візках. Дерев'яні пандуси встановлені на багатьох мостах. Вапорето (водний автобус) – більшість маршрутів мають зручний доступ для людей на візках. Доступні туристичні місця - Площа Сан-Марко та собор Святого Марка – є пандуси та спеціальні входи. Палац Дожів – доступний через спеціальний вхід, обладнаний ліфтами.

Флоренція - доступні туристичні місця Собор Санта-Марія-дель-Фьоре – має пандус та спеціальний доступ. Галерея Уффіці – обладнана ліфтами та адаптованими маршрутами. Понте Веккьо – зручний для пересування на візку. Транспорт - автобуси обладнані пандусами. Пішохідні зони в центрі мають рівні дороги, хоча бруківка може бути складною для пересування.

Італія робить великі кроки в розвитку інклюзивного туризму, але старовинна

архітектура створює певні обмеження. Найкраща доступність спостерігається в Римі та Флоренції, тоді як у Венеції необхідно планувати маршрут заздалегідь, щоб уникнути складних ділянок [7]. У Римі створені спеціальні маршрути для людей на візках (наприклад, адаптовані екскурсії Колізеєм). У Венеції працює ініціатива “Accessible Venice”, що забезпечує доступ до гондол для маломобільних туристів.

Велика Британія (Лондон) – інклюзивний туризм у Лондоні (Велика Британія). Лондон є одним із найбільш доступних міст Європи для туристів з інвалідністю. У місті впроваджено широкий спектр заходів для забезпечення комфортного пересування та відвідування основних пам'яток. Доступний громадський транспорт - автобуси: 100% лондонських автобусів обладнані пандусами та місцями для людей на візках. Метро: понад 80 станцій мають ліфти та тактильні доріжки для незрячих пасажирів. Таксі: більшість чорних лондонських таксі обладнані для перевезення людей на візках. Річковий транспорт (Thames Clippers): має зручний доступ для всіх категорій туристів [6].

Доступні туристичні місця - історичні та культурні пам'ятки Букінгемський палац – має спеціальні маршрути для людей з обмеженою мобільністю. Лондонський Тауер – є доступні маршрути та послуги для незрячих та слабочуючих відвідувачів. Вестмінстерське абатство – обладнане пандусами та аудіогідами з аудіоописом. Британський музей – доступний на всіх рівнях, є тактильні експонати та гіді жестовою мовою. Сучасні розваги та оглядові майданчики Лондонське око (The London Eye) – повністю доступне для людей на візках. Музей Мадам Тюссо – ліфти, тактильні експонати та аудіогіди. Тейт Модерн та Національна галерея – мають адаптовані маршрути та послуги для людей з порушеннями зору та слуху. Додаткові послуги та сервіси - готелі – більшість готелів середнього та високого рівня мають номери для людей з інвалідністю. Ресторани – адаптовані приміщення, доступні меню шрифтом Брайля. Парки (Гайд-парк, Ріджентс-парк) – мають безбар'єрні доріжки, зручні лавки та туалети [13, с. 515-530].

У Лондоні діють численні ініціативи щодо доступного туризму Британський музей пропонує тактильні екскурсії для людей із порушенням зору, а також аудіогіди з детальним описом експонатів. Лондонський Тауер облаштований пандусами та спеціальними ліфтами для маломобільних осіб. Річкові круїзи по Темзі обладнані підйомниками для людей на візках. Букінгемський палац має спеціальні тури для людей з порушеннями слуху та зору. Лондон є одним із найкращих міст світу з точки зору інклюзивного туризму. Завдяки адаптованому транспорту, доступним туристичним місцям та спеціалізованим сервісам, місто забезпечує комфортні умови для всіх відвідувачів.

Франція (Париж) – інклюзивний туризм у Парижі (Франція). Париж активно працює над розвитком доступного туризму, забезпечуючи зручні умови для людей з обмеженими можливостями. Багато пам'яток, транспорту та готелів адаптовані для інклюзивного відвідування. Доступний громадський транспорт - автобуси: 100% автобусів у Парижі обладнані пандусами та місцями для людей на візках. Метро: лише частина станцій доступна для маломобільних людей (рекомендується користуватися RER – міськими електричками, які мають ліфти). Таксі: працюють спеціалізовані служби таксі для людей з інвалідністю (наприклад, G7 Access). Човни на Сені (Batobus): більшість маршрутів мають зручний доступ. Доступні туристичні місця - історичні та культурні пам'ятки Ейфелева вежа – обладнана ліфтами до верхніх рівнів, є спеціальні зони для людей на візках. Лувр – всі зали доступні для маломобільних осіб, працюють ліфти, доступні аудіогіди з аудіоописом. Нотр-Дам де Парі – після реконструкції планується облаштування повної доступності для людей на візках. Пантеон – має пандуси та спеціальні ліфти [15]. Версальський палац – доступний для людей на візках, включаючи сади.

Сучасні розваги та парки - Діснейленд Париж – повністю адаптований (пандуси, спеціальні місця в атракціонах, зручний транспорт). Музей Орсе – обладнаний ліфтами, аудіогідами та тактильними експонатами. Центр Помпіду – має доступні маршрути, аудіоописи та тури жестовою мовою.

Додаткові сервіси та зручності - готелі: більшість 3-5* готелів мають номери для людей з інвалідністю. Ресторани: багато ресторанів обладнані пандусами та мають меню шрифтом Брайля. Парки (Люксембурзький сад, Булонський ліс) – облаштовані рівними доріжками, зручними туалетами.

Лувр адаптував маршрути для відвідувачів з інвалідністю, включаючи спеціальні ліфти, тактильні експонати та екскурсії жестовою мовою, інтерактивні екскурсії для людей із сенсорними порушеннями. Вежа Ейфеля облаштована для відвідувачів з обмеженою мобільністю, має спеціальні ліфти, що дозволяють людям на візках піднятися на оглядові майданчики. Музей Орсе пропонує сенсорні екскурсії для людей із порушенням зору. Париж пропонує широкий спектр можливостей для інклюзивного туризму, хоча метро все ще залишається проблемною зоною. Проте доступність основних пам'яток, автобусів та спеціалізованих сервісів робить місто комфортним для всіх туристів [16].

Німеччина (Берлін)- інклюзивний туризм у Берліні (Німеччина). Берлін є одним з найбільш інклюзивних міст Німеччини, активно працюючи над забезпеченням доступності для людей з обмеженими можливостями. Місто має сучасну інфраструктуру та різноманітні можливості для комфортного відвідування туристичних місць для всіх відвідувачів. Доступний громадський транспорт - метро та потяги (S-Bahn і U-Bahn): більшість станцій Берліна обладнано ліфтами, пандусами та тактильними доріжками для людей з порушеннями зору. Автобуси: всі автобуси в Берліні оснащені пандусами для доступу людей на візках, а також мають місця для маломобільних осіб. Таксі: доступні таксі для людей з інвалідністю. Трамваї: більшість ліній має низькопідлогові трамваї, що забезпечують легкий доступ.

Доступні туристичні місця - історичні та культурні пам'ятки Бранденбурзькі ворота – доступні для людей з обмеженими можливостями, є спеціальні маршрути та пандуси для входу. Берлінський собор (Berliner Dom) – має ліфти та спеціальні маршрути для маломобільних осіб. Музейний острів – включаючи Пергамон-музей та Алтар Мілецького храму, всі основні експонати доступні для

людей з інвалідністю, працюють ліфти та тактильні експонати. Берлінський зоопарк – доступний для людей з обмеженими можливостями, зручні доріжки та спеціальні зони для відпочинку [10, с. 205- 218].

Сучасні розваги - телевізійна вежа (Berliner Fernsehturm) – повністю доступна для людей на візках, з ліфтами до оглядового майданчика. Голоший парк (Tempelhofer Feld) – доступні пішохідні доріжки, спеціальні зони для відпочинку та спортивних заходів. Сад Тіргартен – облаштований для людей з інвалідністю, з рівними доріжками та лавками.

Додаткові сервіси та зручності - готелі: багато готелів у Берліні пропонують номери для людей з обмеженими можливостями, а також спеціальні послуги, як то оренда інвалідних візків. Ресторани: в багатьох ресторанах є пандуси, меню шрифтом Брайля, а також обслуговування для людей з порушеннями слуху чи зору. Парки та відкриті простори: більшість великих парків, таких як Тіргартен та Сьомий парк, мають зручні для доступу пішохідні доріжки та обладнані спеціальними туалетами [15].

Пергамський музей пропонує екскурсії з аудіоописом та тактильні експонати. Бранденбурзькі ворота та Рейхстаг облаштовані під'їзними пандусами. Громадський транспорт міста обладнаний низькопідлоговими автобусами та тактильними позначками для людей із вадами зору. Берлін є чудовим прикладом доступного європейського міста для людей з обмеженими можливостями. Завдяки доступному громадському транспорту, інклюзивним туристичним атракціям та сервісау, Берлін забезпечує комфорт для всіх відвідувачів [4, 10, 19, 28].

2. США:

Вашингтон (Національний музей історії США) – інклюзивність у Національний музей американської історії (Smithsonian National Museum of American History) у Вашингтоні є одним із найбільш відвідуваних музеїв у США. Він активно впроваджує інклюзивні рішення, щоб забезпечити комфортний доступ для всіх категорій відвідувачів, включаючи людей з інвалідністю. Основні особливості доступності це фізична доступність для маломобільних осіб. Всі

входи до музею мають пандуси та автоматичні двері. У будівлі є ліфти та широкі коридори для зручного пересування. Відвідувачі можуть взяти напрокат інвалідні візки безкоштовно. Доступність для людей із порушеннями слуху - всі відеоекспозиції мають субтитри. Є можливість орендувати слухові підсилювачі для екскурсій. За попереднім запитом надаються сурдоперекладачі для турів. Доступність для людей із порушеннями зору - спеціальні тактильні експонати, які можна оглядати на дотик [6]. Доступні аудіоописи експозицій. Відвідувачі можуть скористатися аудіогідами з детальними описами артефактів. Програми для людей із аутизмом та сенсорними порушеннями - музей пропонує спеціальні години відвідування з меншим шумовим навантаженням. Є тихі зони для відпочинку. Персонал пройшов навчання щодо роботи з людьми, які мають сенсорні особливості. Доступний транспорт і зручності - близькість до метро (станція Smithsonian), яка обладнана ліфтами. Доступні паркінги для людей з інвалідністю. Дружній персонал завжди готовий допомогти з орієнтацією в музеї.

Національний музей американської історії у Вашингтоні є чудовим прикладом інклюзивного культурного простору. Він пропонує різноманітні послуги та адаптації, які роблять експозиції доступними для всіх, незалежно від фізичних можливостей [13].

Флорида, Каліфорнія - інклюзивність у Діснейленд у Флориді (Walt Disney World Resort) та Каліфорнії (Disneyland Resort) є одними з найкращих прикладів інклюзивного туризму. Компанія Disney активно впроваджує доступні рішення, щоб відвідувачі з різними потребами могли комфортно насолоджуватися атракціонами та шоу. Основні особливості інклюзивності - доступність для маломобільних відвідувачів. Всі парки обладнані широкими доріжками, пандусами та ліфтами. На території є орендовані інвалідні візки та електроскутери (ECV). Багато атракціонів мають спеціальні місця або механізми для пересадки з інвалідного візка. Програма Disability Access Service (DAS) - система дозволяє людям з обмеженими можливостями уникати черг – вони отримують віртуальний талон із часом повернення на атракціон. DAS можна оформити онлайн або у

спеціальних сервісних центрах парку.

Доступність для людей із порушеннями слуху - на всіх шоу та виставах є сурдоперекладачі (за попереднім запитом). Доступні субтитри та пристрої з текстовими підказками для аудіошоу. Підтримка людей із порушеннями зору - спеціальні тактильні карти парку. Аудіоописи для основних атракціонів. Персонал, навчений допомагати незрячим відвідувачам. Підтримка людей з аутизмом та сенсорними порушеннями - спеціальні тихі зони для відпочинку. Персонал має інструкції щодо взаємодії з людьми з аутизмом [1]. Можливість адаптувати візит (наприклад, уникати гучних ефектів або яскравого освітлення).

Доступний транспорт - діснейлендські автобуси, монорейкова дорога та пороми обладнані підйомниками та спеціальними місцями для інвалідних візків. Безкоштовний паркінг для людей з інвалідністю біля входу в парки.

Disney створив одну з найбільш інклюзивних туристичних зон у світі. Доступність є частиною їхньої філософії, і вони постійно покращують умови для всіх відвідувачів. Це дозволяє людям з різними потребами однаково насолоджуватися магією Діснейленду.

Нью-Йорк – Інклюзивний туризм у Нью-Йорку (США). Нью-Йорк — одне з найбільш інклюзивних міст у світі з точки зору доступності для людей з обмеженими можливостями. Місто активно впроваджує інклюзивні рішення в інфраструктуру, надаючи можливості для комфортного перебування туристам з різними потребами [7].

Доступний громадський транспорт - метро: Нью-Йорк відомий тим, що більшість станцій метрополітену обладнана пандусами або ліфтами, хоча не всі станції є повністю доступними. Утім, станції, які не мають ліфтів, поступово модернізуються. Автобуси: усі автобуси мають низький рівень підлоги і пандуси, що робить їх доступними для людей на візках. Таксі: доступні спеціальні таксі для людей з обмеженими можливостями, включаючи таксі з підйомниками для візків. Водний транспорт (Staten Island Ferry, New York Waterway): більшість маршрутів адаптовані для людей з інвалідністю, включаючи зручний доступ на борту і

пандуси на пристанях.

Доступні туристичні місця - історичні та культурні пам'ятки Статуя Свободи та Еліс-Айленд – доступні для людей на візках, із спеціальними маршрутами та пристосуваннями на паромах і острові. Центр Світової Торговлі (One World Observatory) – повністю доступний для маломобільних осіб, є ліфти, пандуси та комфортні туалети. Музей Метрополітен – має пандуси, ліфти і спеціальні екскурсії для людей з обмеженими можливостями. Музей сучасного мистецтва (MoMA) – доступний для людей на візках, надаються спеціальні аудіогіди та екскурсії жестовою мовою. Центральний парк – має рівні доріжки, спеціальні зони для відпочинку та зручні туалети, що робить парк доступним для всіх [11].

Місто та пам'ятки на відкритому повітрі - Таймс-сквер – доступні пішохідні зони, зручні для людей з обмеженими можливостями. Бруклінський міст – обладнаний пандусами, що дозволяють людям на візках перетинати міст. Пам'ятник 11 вересня – має спеціальні маршрути та адаптовані входи для людей з інвалідністю.

Додаткові сервіси та зручності - готелі: багато готелів в Нью-Йорку пропонують номери, що спеціально обладнані для людей з обмеженими можливостями, з можливістю оренди інвалідних візків і спеціальними умовами для комфортного перебування. Ресторани: більшість ресторанів у центральних районах міста мають пандуси та безбар'єрний доступ. Також є меню шрифтом Брайля для незрячих відвідувачів. Парки та відкриті простори: Центральний парк, парк Хай-Лайн та інші зони мають рівні доріжки, доступні туалети та зручні зони для відпочинку.

Музей сучасного мистецтва (MoMA) розробив екскурсії для людей з аутизмом та нейророзбіжностями. Центральний парк має доступні маршрути для людей на візках та спеціальні карти для незрячих відвідувачів. Статуя Свободи обладнана підйомниками, що дозволяють людям з обмеженою мобільністю комфортно відвідувати оглядові майданчики. Нью-Йорк активно розвиває

інфраструктуру інклюзивного туризму. Хоча деякі старі станції метро потребують модернізації, більшість основних туристичних місць і транспорту повністю доступні для людей з обмеженими можливостями. Це робить місто чудовим напрямком для людей із різними потребами [24].

3. Азія :

Японія (Токіо) – інклюзивний туризм у Токіо (Японія). Токіо є одним з найбільш технологічно розвинутих міст світу, і його інфраструктура активно адаптується до потреб людей з обмеженими можливостями. Японія, зокрема Токіо, робить великі кроки в розвитку інклюзивного туризму, забезпечуючи доступність для всіх відвідувачів.

Доступний громадський транспорт - метро: більшість станцій у Токіо обладнана ліфтами та пандусами для людей на візках. Однак є деякі старі станції, де доступ обмежений. Автобуси: всі автобуси в Токіо мають низьку підлогу, що забезпечує зручний доступ для людей на візках, а також спеціальні місця для маломобільних осіб. Таксі: у Токіо доступні таксі для людей з інвалідністю, де є простір для візків. Лінії швидкісних поїздів (Shinkansen): забезпечують спеціальні місця для людей з обмеженими можливостями та допомогу персоналу. Водний транспорт (Tokyo Water Bus): кілька маршрутів мають пандуси та спеціальні місця для маломобільних пасажирів.

Доступні туристичні місця - історичні та культурні пам'ятки Сенсоджі (Храм Сенсодзі, Асакуса) – один з найбільших і найбільш відомих храмів Токіо, з пандусами, ліфтами та адаптованими маршрутами. Імператорський палац – частково доступний для людей з обмеженими можливостями, з пандусами та зручними зонами для відпочинку. Музей національного мистецтва Токіо – обладнаний ліфтами та спеціальними маршрутами для людей на візках. Токійська вежа – має спеціальні ліфти та пандуси, що забезпечують зручний доступ для маломобільних відвідувачів [6].

Сучасні розваги Токійський Disney Resort – повністю адаптований для людей з обмеженими можливостями. На території є пандуси, спеціальні місця в

атракціонах та зручний транспорт для пересування. Шибуя, Сібуя та Гінза – важливі комерційні райони з рівними тротуарами та спеціальними входами в магазини та ресторани для людей на візках. Одайба – острів, на якому розташовані численні торгові центри, музеї та розважальні комплекси з доступними маршрутами та адаптованими приміщеннями.

Додаткові сервіси та зручності - готелі: більшість великих готелів у Токіо мають номери для людей з інвалідністю, з підйомниками та спеціальними послугами, такими як оренда інвалідних візків та туалетів. Ресторани: більшість ресторанів мають пандуси та безбар'єрний доступ, а також деякі пропонують меню шрифтом Брайля або для людей із порушеннями слуху. Парки та відкриті простори: у таких місцях, як парк Уено або парк Сюнькена, є рівні доріжки, доступні туалети та зручні для пересування зони відпочинку.

Імператорський палац має спеціальні тури для людей з особливими потребами. Мережа метро обладнана тактильними доріжками та підйомниками. Традиційні сади та парки мають безбар'єрні маршрути. Адаптовані туристичні маршрути та доступні готелі. Гіди з мовою жестів та мобільні додатки для туристів з інвалідністю. Токіо є одним з найбільш доступних міст для людей з обмеженими можливостями в Азії. Завдяки високому рівню технологій, новітнім інфраструктурним рішенням та постійному покращенню умов доступності, місто пропонує широкий спектр можливостей для інклюзивного туризму.

Досвід організації інклюзивних екскурсій у світі Організація інклюзивних екскурсій у світі базується на універсальному дизайні, технологіях (аудіогіди, тактильні експонати) та адаптації середовища (пандуси, ліфти, зручний транспорт) [5]. Досвід різних країн показує, що інвестиції в доступний туризм не тільки покращують якість життя людей з інвалідністю, а й приносять економічну вигоду, розширюючи туристичну аудиторію.

Інклюзивний туризм стає все більш популярним у різних країнах, оскільки міста, музеї та природні парки впроваджують інноваційні рішення для забезпечення доступності. Успішний досвід різних країн демонструє, як можна

зробити екскурсії комфортними для всіх, включаючи людей з інвалідністю, літніх людей та сім'ї з маленькими дітьми [16].

Отже у світі практики впровадження принципів інклюзивного туризму різняться. Різні країни йдуть різними шляхами: деякі роблять ставку на створення спеціалізованих служб підтримки, які допомагають людям з інвалідністю та їх близьким планувати й реалізовувати подорожі, надають консультації, супровід, забезпечують транспортування тощо. Наприклад, у Німеччині працює мережа соціальних організацій, що підтримують осіб з інвалідністю під час планування подорожей. Одна з них — *Reisen für Alle* (у перекладі — «Подорожі для всіх») — це загальнонаціональна сертифікаційна система, яка не тільки інформує туристів про рівень доступності об'єктів, а й пропонує допомогу у плануванні поїздок через співпрацю з соціальними службами, туроператорами та місцевою владою. Такий підхід ґрунтується на соціальній підтримці та персональному супроводі, коли людині допомагають долати бар'єри за рахунок організованої допомоги.

Натомість Іспанія реалізує стратегію створення повністю безбар'єрного середовища, де особа з інвалідністю може самостійно користуватись усіма послугами — від онлайн-бронювання транспорту й житла до вільного доступу до туристичних об'єктів і громадського простору. Провідну роль тут відіграє організація PREDIF (*Plataforma Representativa Estatal de Personas con Discapacidad Física*), яка розробляє цифрові ресурси, карти доступності, мобільні застосунки та проводить навчання для працівників сфери туризму. Іспанія також є учасницею європейських ініціатив, спрямованих на імплементацію стандартів безбар'єрності на місцевому рівні (наприклад, проєкти у Барселоні, Валенсії, Мадриді).

Так у Німеччині робиться акцент на соціальну підтримку та спеціалізовані служби, а в Іспанії — на універсальну доступність, цифровізацію і безбар'єрну інфраструктуру, що дозволяє туристу з інвалідністю діяти автономно, без потреби у супроводі. Такий підхід відповідає сучасному баченню соціальної інклюзивності та справедливості, коли кожна людина, незалежно від фізичних чи когнітивних особливостей, має рівні можливості для участі в суспільному та культурному

житті, включаючи туризм. Впровадження стандартів доступності на рівні нормативно-правових актів є ключовим кроком до цієї мети.

1.3.3 Досвід організації інклюзивних турів та екскурсій в Україні

1. *Київ* - інклюзивний туризм у Києві (Україна). Київ поступово розвивається як доступне місто для людей з обмеженими можливостями. Хоча є ще багато питань, які потребують вирішення, Київ активно працює над покращенням інфраструктури та туристичних послуг для людей з інвалідністю.

Доступний громадський транспорт - метро: більшість станцій київського метрополітену обладнано пандусами та ліфтами для маломобільних пасажирів. Однак, через велику кількість старих станцій, не всі з них мають зручний доступ. Автобуси, тролейбуси та трамваї: багато автобусів та тролейбусів у Києві обладнано низьким рівнем підлоги та пандусами для візків. Таксі: існують спеціалізовані служби таксі для людей з інвалідністю. Водний транспорт: на річкових автобусах є спеціальні пандуси та зручні місця для людей з обмеженими можливостями.

Доступні туристичні місця - історичні та культурні пам'ятки Майдан Незалежності та Хрещатик – зона з рівними пішохідними доріжками та безбар'єрним доступом, зручна для пересування людей на візках. Києво-Печерська лавра – деякі частини комплексу мають пандуси та спеціальні маршрути для людей з обмеженими можливостями. Андріївський узвіз – в деяких ділянках збудовано пандуси, але в загальному цей район має сильний нахил, що може створювати труднощі для пересування. Музей історії України – доступний для людей на візках, працюють ліфти і є пандуси на вході. Національний музей мистецтв – забезпечує доступність для людей з інвалідністю, надаючи можливість відвідувати виставки, користуючись ліфтами та пандусами [20].

Сучасні розваги та парки - головний ботанічний сад ім. М. Гришка – має рівні доріжки, спеціальні зони для відпочинку та адаптовані туалети. Парк “Голосіївський” та Печерський ландшафтний парк – доступні для людей з

обмеженими можливостями, мають зручні доріжки та вільний доступ до відпочинкових зон.

Додаткові сервіси та зручності - готелі: деякі готелі у Києві пропонують номери, спеціально адаптовані для людей з інвалідністю, а також послуги з оренди візків та інших допоміжних засобів. Ресторани: у багатьох сучасних ресторанах та кафе є пандуси, доступні для людей на візках. Також деякі заклади мають меню шрифтом Брайля. Парки та відкриті простори: більшість великих парків (наприклад, Парк Слави та Парк ім. Шевченка) обладнані рівними доріжками, пандусами та туалетами для людей з обмеженими можливостями.

Проект “Місто для всіх” створює інклюзивні маршрути столицею. Софія Київська має тактильні експонати та аудіогіди. Ландшафтний парк “Добропарк” обладнаний з урахуванням потреб маломобільних груп. Київ активно працює над забезпеченням доступності для людей з обмеженими можливостями, проте, незважаючи на певні досягнення, ще є багато викликів. Проте місто має всі шанси стати більш інклюзивним завдяки розбудові доступної інфраструктури та зростаючому інтересу до інклюзивного туризму [25].

2. *Львів* - інклюзивний туризм у Львові (Україна). Львів, як одне з культурних та туристичних центрів України, робить кроки в напрямку розвитку інклюзивного туризму. Місто активно працює над покращенням доступності для людей з обмеженими можливостями, хоча є ще ряд аспектів, які потребують вдосконалення.

Доступний громадський транспорт -трамваї: частина трамвайних ліній обладнана низькопідлоговими трамваями, що дозволяє зручно пересуватися людям на візках. Однак не всі трамвайні маршрути повністю доступні. Автобуси: більшість міських автобусів оснащені пандусами для людей на візках. Таксі: у Львові є служби таксі, що надають послуги для людей з інвалідністю, з автомобілями, пристосованими для перевезення людей на візках. Маршрутки: хоча вони часто мають обмеження для людей з інвалідністю, є деякі маршрути, які забезпечують доступ для людей на візках.

Доступні туристичні місця - історичні та культурні пам'ятки Львівська опера – доступна для людей з обмеженими можливостями, є ліфт, пандуси та місця для людей на візках. Площа Ринок та Ратуша – в центрі Львова, де зберігається старовинна архітектура, є обмежена доступність, однак окремі маршрути для людей на візках облаштовані на площі. Львівський національний музей та Музей історії релігії – більшість приміщень мають пандуси та можливість для доступу людей з обмеженими можливостями. Архітектурні пам'ятки на Високому замку – хоча сам замок має стародавню структуру, територія з її природними пейзажами надає обмежений доступ для маломобільних осіб, але доступні зручні доріжки на пагорбах і відпочинкові зони.

Парки та відкриті простори - парк “Високий замок” – облаштований пандусами для людей з обмеженими можливостями, але сходи та великі схили можуть бути проблемою для деяких відвідувачів. Парк культури та відпочинку – зручні доріжки для людей на візках, зони для відпочинку та спортивні майданчики. Ботанічний сад Львівського університету – доступний для людей з інвалідністю, із рівними доріжками та спеціальними зонами для відпочинку.

Додаткові сервіси та зручності - готелі: в деяких готелях Львова є номери для людей з обмеженими можливостями, з пандусами, підйомниками та спеціальними санвузлами. Ресторани: є кілька ресторанів та кафе, що мають пандуси та спеціальні місця для людей на візках, однак доступність ресторанів у старому місті може бути обмеженою через особливості архітектури. Туалети: більшість великих торгових центрів і культурних закладів облаштовані доступними санвузлами для людей з інвалідністю.

Ініціатива “Інклюзивний Львів” проводить адаптовані екскурсії історичним центром. Музей народної архітектури та побуту має маршрути для людей на візках. Львів має великий потенціал для розвитку інклюзивного туризму, і хоч місто поступово покращує свою інфраструктуру для людей з обмеженими можливостями, певні проблеми залишаються через старовинну архітектуру та не всюди облаштовані пандуси. Проте Львів продовжує розвиватися в напрямку

доступності, зокрема завдяки новим готелям, ресторанам та сучасним транспортним засобам, що забезпечують комфорт для всіх туристів.

3. *Одеса* - інклюзивний туризм в Одесі (Україна). Одеса, як важливий туристичний центр України, активно працює над вдосконаленням інфраструктури для людей з обмеженими можливостями. Місто є популярним напрямком для туристів, і хоча певні інфраструктурні питання ще потребують вирішення, багато закладів і місць починають враховувати потреби маломобільних осіб.

Доступний громадський транспорт - автобуси: Одеса має в своєму арсеналі низькопідлогові автобуси, що зручно для людей на візках. Вони працюють на основних маршрутах. Тролейбуси: місто поступово оновлює свій тролейбусний парк, і деякі нові тролейбуси обладнані низьким рівнем підлоги, що дозволяє зручніше пересуватися людям з інвалідністю. Таксі: в Одесі є кілька служб таксі, що надають послуги для людей з інвалідністю, з автомобілями, адаптованими для перевезення візків. Морський транспорт: на деяких причалах та катерах є пандуси та спеціальні місця для маломобільних пасажирів, але не всі пристані є повністю доступними [8].

Доступні туристичні місця - історичні та культурні пам'ятки Одеський оперний театр – одне з найкрасивіших будівель в Одесі, має пандуси та ліфти для людей з інвалідністю, забезпечуючи доступність для всіх відвідувачів. Потьомкінські сходи – це знамените місце з великими сходами, які можуть створювати труднощі для людей з обмеженими можливостями. Проте є обхідні маршрути з пандусами, що дозволяють потрапити до пам'ятки з іншого боку. Приморський бульвар та архітектурні пам'ятки – ці райони частково адаптовані для людей на візках, але через історичну забудову є деякі проблеми з доступом. Проте частина маршрутів з пандусами та рівними доріжками все ж доступна. Музей західного та східного мистецтва – музей має ліфти та пандуси, що дозволяє людям з інвалідністю зручно відвідувати виставки. Одеський археологічний музей – доступний для людей з обмеженими можливостями, з пандусами та ліфтами для зручного пересування.

Природні та відпочинкові зони - Аркадія – популярний курортний район, з новими готелями та ресторанами, що обладнані пандусами та іншими зручностями для людей на візках. Міський сад та Парк Шевченка – парки Одеси мають рівні доріжки та спеціальні місця для відпочинку, але через ландшафтні особливості деякі ділянки можуть бути не зовсім зручними для пересування на візках. Ланжерон та пляжі Одеси – у 2020-х роках на кількох пляжах Одеси почали облаштовувати спеціальні пандуси та доріжки для людей на візках, але не всі пляжі є повністю доступними.

Додаткові сервіси та зручності - готелі: нові готелі Одеси мають спеціальні номери для людей з інвалідністю, обладнані пандусами, підйомниками та адаптованими санвузлами. Деякі старі готелі також поступово оновлюють свої інтер'єри, щоб зробити їх доступними для маломобільних осіб. Ресторани: сучасні ресторани в центрі Одеси та в туристичних районах обладнані пандусами та мають доступні входи для людей на візках. Проте старі кафе та ресторани на вулицях з вузькими тротуарами можуть мати обмеження. Туалети: більшість нових торгових центрів, готелів і культурних об'єктів мають спеціальні туалети для людей з інвалідністю.

Доступні екскурсії по Дерибасівській та Приморському бульвару. Розроблено маршрути для туристів із вадами зору та слуху. Одеса активно розвивається в напрямку інклюзивного туризму, і хоча місто ще має кілька проблем, пов'язаних з доступністю старовинних будівель та природного ландшафту, все більше туристичних об'єктів і закладів адаптуються до потреб людей з обмеженими можливостями. Завдяки цьому, Одеса має великий потенціал стати більш інклюзивним і доступним містом для туристів із різними потребами [23].

4. *Харків* - інклюзивний туризм у Харкові (Україна). Харків, як одне з найбільших міст України, поступово інтегрує інклюзивні практики в розвиток своєї інфраструктури. Хоча в місті є певні труднощі через старовинну забудову та специфічну географію, він активно працює над покращенням доступності для

людей з обмеженими можливостями [24].

Доступний громадський транспорт - метро: Харківський метрополітен поступово адаптується до потреб людей з обмеженими можливостями. Частина станцій обладнана пандусами і ліфтами, хоча доступність ще не є повною через наявність старих станцій, які мають обмеження для маломобільних осіб. Автобуси та тролейбуси: на багатьох маршрутах працюють низькопідлогові автобуси та тролейбуси, що забезпечують доступ для людей на візках. Проте не всі маршрути повністю адаптовані. Таксі: є кілька компаній, які надають послуги таксі для людей з інвалідністю, з автомобілями, що пристосовані для перевезення людей на візках. Маршрутки: доступність маршруток для людей з інвалідністю обмежена, хоча є деякі автобуси з низькою підлогою, які можуть використовувати люди на візках.

Доступні туристичні місця - історичні та культурні пам'ятки Харківський театр опери та балету – має пандуси та ліфти для зручності людей з обмеженими можливостями. Більшість заходів в театрі доступні для людей на візках. Палац Спорту та Харківський драматичний театр – ці культурні заклади адаптовані для людей з обмеженими можливостями, мають пандуси та місця для людей на візках [28]. Музей історії міста Харкова – доступний для людей з інвалідністю, працює з пандусами та ліфтами для зручності відвідувачів на візках. Горіховий гай та Парк ім. Шевченка – ці великі парки мають рівні доріжки, які дозволяють людям на візках зручно пересуватися. Але в деяких частинах парків є нерівності, що може створювати труднощі для пересування.

Природні та відпочинкові зони - Парк “Максим Гречка” – це сучасний парк, який облаштований пандусами, рівними доріжками та зручними зонами для відпочинку. Парк “Дружби народів” – має спеціальні доріжки та лавки для відпочинку, але деякі ділянки парку можуть бути недоступними через перепади висот. Горизонтальний парк (Парк на Салтівці) – одна з великих зелених зон, що розробляється з урахуванням потреб маломобільних осіб, має зручні доріжки та доступні майданчики для відпочинку [23].

Додаткові сервіси та зручності - готелі: більшість нових готелів Харкова оснащена номерами для людей з обмеженими можливостями, з пандусами та доступними санвузлами. Однак у старих готелях доступність може бути обмеженою через специфіку будівель. Ресторани: у сучасних ресторанах і кафе в центрі Харкова доступні пандуси та входи для людей на візках, але багато закладів старої архітектури можуть мати труднощі з доступністю через вузькі двері та сходи. Туалети: більшість великих торгових центрів та готелів облаштовані спеціальними санвузлами для людей з інвалідністю, але в деяких старих будівлях це питання ще потребує вдосконалення.

Інклюзивні тури в “Гордість Харкова” з аудіогідами та тактильними картами. Харків поступово розвивається у напрямку інклюзивного туризму, і хоча місто ще має низку інфраструктурних проблем, багато туристичних об’єктів та громадських місць починають враховувати потреби людей з обмеженими можливостями. У майбутньому, з огляду на розбудову нових об’єктів і поліпшення громадської інфраструктури, Харків має потенціал стати доступнішим для всіх туристів, включаючи людей з інвалідністю.

5. *Кам’янець-Подільський* - інклюзивний туризм у Кам’янець-Подільському (Україна). Кам’янець-Подільський є одним із найбільш історично значущих міст України, відомим своєю старовинною архітектурою, включаючи знаменитий Кам’янець-Подільський замок. Хоча місто активно розвивається як туристичний центр, доступність для людей з обмеженими можливостями залишається проблемою, оскільки історична забудова та природний ландшафт створюють певні труднощі. Однак, місто все ж робить кроки в напрямку інклюзивного туризму [13, с. 515 - 537].

Доступний громадський транспорт - автобуси та маршрутки: основний транспорт у Кам’янці-Подільському – це автобуси та маршрутки. Однак більшість з них не обладнана пандусами, і для людей на візках може бути складно користуватися цими видами транспорту. Таксі: є окремі таксі, що надають послуги для людей з інвалідністю, але їх доступність обмежена. Спеціалізовані автомобілі

для перевезення людей на візках поки що не є широко поширеними в місті [11] .

Доступні туристичні місця - історичні та культурні пам'ятки Кам'янець-Подільський замок – це одне з головних туристичних місць у місті, але через свою історичну архітектуру та природне розташування, доступність для людей з інвалідністю є обмеженою. Замок має багато сходів, вузьких проходів та нерівних доріжок. Потрібні покращення щодо облаштування пандусів та ліфтів для забезпечення доступу маломобільним особам. Старе місто – історична частина Кам'янця-Подільського з вузькими вуличками та кам'яними дорогами може бути складною для пересування на візках. Однак є деякі відреставровані частини, де створені умови для зручного проходу. Музей історії міста Кам'янець-Подільський – хоча музей є важливою туристичною атракцією, доступ для людей на візках обмежений через сходи та відсутність ліфтів. Музей не обладнано спеціальними входами для маломобільних осіб [28].

Природні та відпочинкові зони Парк “Лебедине озеро” – один з найбільших парків Кам'янця-Подільського з природними ландшафтами. Парк має рівні доріжки, що дозволяє людям на візках пересуватися більш комфортно. Проте, як і в інших природних зонах, можуть бути ділянки з нерівним покриттям. Річка Смотрич – берег річки та зони відпочинку навколо неї мають доступні зони для людей на візках, хоча сама територія може бути складною для пересування через схили та відсутність спеціальних доріжок.

Додаткові сервіси та зручності - готелі: хоча у Кам'янці-Подільському є кілька готелів з хорошими умовами для туристів, більшість з них не повністю пристосовані для людей з обмеженими можливостями. Новіші готелі намагаються враховувати потреби маломобільних осіб, пропонуючи номери з пандусами та спеціально облаштованими санвузлами [24]. Ресторани та кафе: більшість закладів в історичній частині міста мають обмежену доступність для людей з інвалідністю через сходи та вузькі двері. Проте новіші ресторани та кафе, які відкриваються в центрі міста, часто обладнані пандусами та зручними входами. Туалети: більшість туристичних об'єктів та торгових центрів оснащено туалетами для людей з

інвалідністю, але в історичних будівлях питання доступності часто залишається актуальним.

Адаптовані маршрути через старе місто та фортецю. Кам'янець-Подільський має великий туристичний потенціал, але через свою стародавню архітектуру та географічне розташування не завжди зручний для людей з обмеженими можливостями [17, с. 209-218]. Однак місто активно розвивається, і з часом можна очікувати покращення доступності як для туристів з інвалідністю, так і для маломобільних жителів. Інклюзивний туризм в Кам'янці-Подільському має великий потенціал, і в майбутньому можна очікувати на розбудову більш доступної інфраструктури.

Таким чином, ми бачимо, що Україна поступово впроваджує світові стандарти інклюзивного туризму. У 2023 році за ініціативи Національного органу стандартизації було схвалено та оприлюднено національний переклад стандарту ISO 21902:2021 — ДСТУ ISO 21902:2022, що визначає вимоги до інклюзивного туризму. Крім того, Національний туристичний офіс України (НТОУ) розробив методичні рекомендації щодо впровадження інклюзивного туризму в Україні, де надано практичні кроки для місцевих громад, бізнесу та державних структур. У цих матеріалах підкреслюється важливість не лише фізичної доступності, а й організаційної, цифрової, інформаційної інклюзії, що охоплює всі етапи туристичного досвіду. Слід вже зараз розуміти, що інклюзивні міста та селища, інклюзивний туризм – це майбутнє України, оскільки бойові дії ще тривають як на фронті так і у містах. І, з одного боку – розбудова інклюзивного середовища існування людини це світова тенденція, але з іншого боку – так сильно її потребуватиме саме Україна. Звісно, зараз, існує велика кількість перешкод по створенню доступного середовища та побудові інклюзивного соціуму, але в той же час – саме зараз є великі можливості у залученні інвестицій в інклюзивні практики. [8].

Таким чином, інклюзивний туризм визначається як напрям, що забезпечує рівний доступ до туристичних послуг для всіх категорій населення. Ключовими

засадами інклюзивного туризму є доступність, універсальний дизайн, адаптація туристичних об'єктів і транспорту, створення сприятливих умов для подорожей усіх людей незалежно від їхніх фізичних можливостей. Особливу роль відіграють міжнародні стандарти та законодавчі ініціативи, спрямовані на забезпечення рівноправного доступу до туристичних ресурсів.

РОЗДІЛ 2

РОЗРОБКА ІНКЛЮЗИВНОГО ЕКСКУРСІЙНОГО МАРШРУТУ

2.1. Аналіз доступності туристичних об'єктів Києва

Київ, як столиця України та одне з найбільших туристичних міст країни, поступово адаптує свою інфраструктуру для людей з інвалідністю. Проте історична забудова, пагорбистий ландшафт і недостатній рівень пристосування деяких об'єктів створюють труднощі для маломобільних осіб. Доступність туристичних об'єктів Києва є ключовим аспектом розвитку інклюзивного туризму, що забезпечує можливість для всіх категорій населення, включаючи осіб з інвалідністю, відвідувати культурні та історичні пам'ятки міста.

Київ демонструє прагнення до створення інклюзивного туристичного середовища, впроваджуючи стратегічні програми та сучасні інструменти для оцінки та підвищення доступності туристичних об'єктів. Проте для досягнення повної безбар'єрності необхідно продовжувати роботу в цьому напрямку, залучаючи як державні, так і громадські ініціативи. Громадський транспорт - київський метрополітен поступово адаптується до потреб маломобільних громадян, але більшість станцій не мають ліфтів. Однак на деяких станціях (наприклад, «Лук'янівська», «Святошин», «Славутич») встановлено спеціальні платформи для спуску людей на візках. Автобуси, тролейбуси, трамваї - у Києві працюють низькопідлогові автобуси та тролейбуси, що роблять громадський транспорт більш доступним. Проте не всі маршрути мають адаптовані транспортні засоби. Таксі - існують сервіси таксі з автомобілями, пристосованими для людей з обмеженими можливостями, але їх кількість обмежена [3].

Архітектурні та історичні пам'ятки Майдан Незалежності – головна площа столиці має достатньо простору для пересування людей з інвалідністю, а також оснащена пандусами. Хрещатик – центральна вулиця Києва, доступна для

маломобільних осіб, має рівні тротуари, зручні переходи та широкі дороги. Києво-Печерська Лавра – через історичний рельєф та численні сходи пересування на візку складне. Проте на території є деякі пандуси та можливість супроводу для маломобільних туристів. Софійський собор – хоча територія Софійського собору частково адаптована, всередині будівлі є пороги та сходи, що ускладнює доступ для людей з обмеженою мобільністю. Золоті ворота – історична пам'ятка з обмеженим доступом через круті сходи. Проте біля входу встановлено пандус, що дозволяє переглядати об'єкт зовні. Маріїнський парк – один із найпопулярніших парків Києва, має рівні доріжки, що роблять його зручним для людей на візках. Парк «Муромець» – сучасний парк із широкими алеями, доступними для людей з обмеженою мобільністю. Гідропарк – популярна зона відпочинку, але не всі доріжки пристосовані для пересування на візку. Національний музей історії України – оснащений ліфтами та пандусами, що дозволяють маломобільним особам комфортно пересуватися. Національний музей Тараса Шевченка – доступний для людей з інвалідністю, має зручний вхід та спеціальні пристосування. Музей «Меморіал жертв Голодомору» – повністю адаптований для людей на кріслах колісних, має широкі проходи, пандуси та зручні експозиції.

Більшість сучасних готелів у центрі Києва мають номери для людей з інвалідністю, ліфти та пандуси. Нові заклади харчування в центрі міста враховують потреби людей на кріслах колісних, проте у старих будівлях можуть бути проблеми з доступністю через вузькі двері або високі пороги. У торгових центрах, готелях та деяких парках є спеціально обладнані санвузли для людей з обмеженими можливостями. Київ поступово стає більш інклюзивним для туристів з обмеженими можливостями. Основні туристичні об'єкти, громадський транспорт та парки адаптуються, хоча деякі історичні пам'ятки та транспортна інфраструктура ще потребують значних покращень. У майбутньому можна очікувати подальше вдосконалення умов для інклюзивного туризму в столиці [21].

Стратегічні ініціативи міста щодо підвищення доступності. Київська міська державна адміністрація (КМДА) активно працює над підвищенням рівня

безбар'єрності туристичного середовища. У «Міській цільовій програмі відновлення та розвитку сфери туризму міста Києва на 2025-2027 роки» зазначено про необхідність розширення спектру туристичних пропозицій для різних категорій населення та забезпечення доступності сприйняття туристичних об'єктів особами з інвалідністю [29].

Крім того, у «Стратегічному плані діяльності Управління туризму та промоцій на 2025-2027 роки» підкреслюється важливість підвищення рівня безбар'єрності туристичного середовища та доступності туристичних послуг [30].

Київ активно працює над створенням безбар'єрного середовища, що включає покращення транспортної інфраструктури, адаптацію громадських просторів і розвиток інклюзивного туризму. Основні стратегічні ініціативи спрямовані на забезпечення доступності для маломобільних осіб, включаючи людей з інвалідністю, батьків із дитячими візками та літніх людей.

Інфраструктурні проєкти та транспорт це модернізація громадського транспорту – закупівля низькопідлогових автобусів, тролейбусів і трамваїв, які обладнані пандусами та спеціальними місцями для людей на візках. Встановлення тактильних смуг і звукових сигналів на зупинках для людей з порушеннями зору. Доступні електробуси та розвиток екологічного транспорту з врахуванням потреб маломобільних осіб.

Адаптація метрополітену - встановлення ліфтів і платформ для пересування людей на візках (наразі частина станцій вже обладнана, але програма триває). Впровадження аудіо- та візуальних оповіщень для пасажирів із порушеннями зору та слуху.

Доступні пішохідні зони - облаштування понижених бордюрів на переходах та встановлення тактильних плиток. Реконструкція центральних вулиць, щоб вони відповідали вимогам доступності [23]. Створення комфортного міського простору, що включає адаптовані парки та зони відпочинку.

Інклюзивні туристичні проєкти - модернізація історичних пам'яток

Облаштування пандусів, ліфтів та тактильних навігаційних систем біля музеїв та культурних об'єктів (наприклад, Музей Голодомору, Музей історії Києва, Національний художній музей). Діджиталізація екскурсій: створення мобільних додатків з аудіогідами для людей із вадами зору та онлайн-екскурсій для тих, хто не може відвідати об'єкт фізично.

Інклюзивні парки та громадські простори - реконструкція Маріїнського парку, парку «Наталка», парку Шевченка з урахуванням потреб маломобільних груп. Облаштування інклюзивних дитячих майданчиків.

Доступні туристичні маршрути - розробка спеціальних туристичних маршрутів із позначеними безбар'єрними об'єктами (парки, кафе, музеї, визначні пам'ятки). Створення карт доступності міста, що включають інформацію про доступний транспорт, туалети, готелі тощо.

Соціальні та цифрові ініціативи- безбар'єрний Київ: цифрові рішення. Впровадження мобільних додатків для навігації людей з інвалідністю містом (наприклад, додатки для виклику інклюзивного таксі). Впровадження QR-кодів у громадських місцях з інформацією про доступність об'єктів.

Освітні ініціативи - навчання персоналу туристичних об'єктів та водіїв громадського транспорту щодо обслуговування людей з обмеженими можливостями. Проведення соціальних кампаній для популяризації інклюзивності серед мешканців і туристів.

Державна підтримка та партнерство - програми співпраці з бізнесом та громадськими організаціями Залучення приватних інвесторів та міжнародних організацій для фінансування проєктів безбар'єрності. Гранти на адаптацію історичних будівель, готелів і ресторанів.

Законодавчі ініціативи - прийняття місцевих нормативних актів, що зобов'язують новобудови враховувати принципи інклюзивності. Контроль за виконанням стандартів доступності при будівництві нових об'єктів [20].

Київ поступово розвивається як безбар'єрне місто, інтегруючи принципи інклюзивності в міське планування, транспорт, туризм і громадські простори.

Впроваджені ініціативи значно покращують доступність міста, проте ще залишається багато викликів, особливо щодо адаптації старих будівель та метро. Подальший розвиток стратегічних програм допоможе зробити Київ комфортним і доступним для всіх мешканців та туристів.

Для оцінки та підвищення рівня доступності туристичних об'єктів у Києві впроваджуються сучасні технологічні рішення. Зокрема, спільно з ЛУН Місто було презентовано “Мапу безбар'єрності”, яка дозволяє оцінити індекс безбар'єрності різних локацій. Цей індекс враховує кількість атрибутів доступності, що має заклад: чим більше таких атрибутів, тим вищий індекс. Найбільш інклюзивні локації позначені відповідним чином, що спрощує їх пошук для користувачів [12, с. 32-44].

2.2 Вибір маршруту, локацій та логістики з урахуванням їхньої доступності

При розробці інклюзивного екскурсійного маршруту одним із ключових етапів є вибір відповідних локацій та організація логістики, яка забезпечить комфортне пересування для всіх категорій туристів, включаючи маломобільних осіб, людей з порушеннями зору, слуху та інших груп з особливими потребами.

Оптимальний інклюзивний екскурсійний маршрут має включати об'єкти, які відповідають критеріям доступності, мають розвинену інфраструктуру та забезпечують комфортне пересування між локаціями [3].

Основні критерії вибору маршруту:

- наявність безбар'єрного доступу до основних туристичних об'єктів (пандуси, ліфти, широкі дверні проходи);
- наявність безбар'єрних середовищ туристичних об'єктів (в середині приміщення на території туристичного об'єкту);
- можливість зручного транспортування між локаціями (наявність низькопідлогового транспорту, зручні пішохідні зони, паркування для осіб з

інвалідністю);

- доступність інформаційного забезпечення (інформаційні таблички зі шрифтом Брайля, аудіогіди, мобільні додатки);
- наявність адаптованих сервісів (санітарні зони, зони відпочинку, спеціалізовані екскурсійні програми).

Локації, що включаються до маршруту, повинні бути не лише цікавими з історичної та культурної точки зору, а й зручними для всіх відвідувачів. При виборі об'єктів оцінюється - інфраструктурна доступність – можливість пересування на візках, наявність спеціальних зон для людей з порушеннями слуху або зору. Логістична зручність – відсутність бар'єрів на маршруті, наявність альтернативних шляхів для маломобільних осіб [2]. Доступність додаткових послуг – можливість оренди спеціального обладнання (крісел колісних , аудіопристроїв), наявність супроводу для осіб з інвалідністю.

При виборі туристичних локацій у Києві важливо враховувати їхню адаптацію для маломобільних осіб, включаючи людей з інвалідністю, батьків із дитячими візками, літніх людей та осіб із сенсорними порушеннями (зору та слуху). Доступність оцінюється за такими критеріями - наявність пандусів, ліфтів, тактильних плиток, поручнів; доступний вхід та широкі проходи; адаптований громадський транспорт до об'єкта; наявність інклюзивних туалетів; аудіогіди або інформація шрифтом Брайля.

Доступні туристичні локації Києва:

Архітектурні та історичні пам'ятки - Майдан Незалежності та Хрещатик – центральні вулиці міста, обладнані тактильною плиткою, пандусами та доступними тротуарами. Андріївський узвіз – частково доступний, є пандуси, але круті підйоми можуть бути складними для самостійного пересування на візку. Золоті ворота – має доступний вхід, але внутрішня частина обмежена для відвідувачів на кріслах колісних. Національний заповідник «Софія Київська» – є пандуси та доступна територія для пересування, але деякі історичні споруди

мають обмежений доступ.

Музеї та культурні заклади - Меморіал жертв Голодомору – повністю адаптований для маломобільних осіб, має ліфти, широкі проходи, тактильні елементи. Національний музей історії України – обладнаний пандусами та ліфтами, доступний для людей з інвалідністю. Мистецький Арсенал – один із найкращих прикладів інклюзивного музею, де враховано всі потреби маломобільних груп. Музей у Пирогові (Музей народної архітектури та побуту) – частково доступний, рівні доріжки, але природний ландшафт створює деякі труднощі.

Парки та зони відпочинку - Маріїнський парк – широкі рівні доріжки, зручний під'їзд, адаптовані входи. Парк «Наталка» (Оболонь) – один із найкраще адаптованих парків Києва для людей з інвалідністю. Парк Тараса Шевченка – рівні алеї, доступні входи, поруч є адаптовані кафе та ресторани.

Торгові та розважальні центри - Gulliver, Ocean Plaza, Lavina Mall, Blockbuster Mall – сучасні ТРЦ, повністю доступні для маломобільних осіб, мають ліфти, спеціальні туалети, тактильні вказівники.

Локації з частковою доступністю:

1. Києво-Печерська Лавра – історична забудова та схили ускладнюють пересування на кріслах колісних, проте є окремі доступні зони.

2. Володимирська гірка – парк із чудовим краєвидом, але через природний ландшафт є круті спуски.

3. Михайлівський золотоверхий собор – доступний ззовні, але всередині є сходи.

4. Національна опера України – обмежена доступність, немає ліфтів для людей на кріслах колісних .

Для інклюзивного туризму в Києві найкраще обирати адаптовані музеї, парки, центральні вулиці та сучасні торгово-розважальні комплекси. Деякі історичні пам'ятки все ще потребують додаткових заходів для покращення

доступності.

При розробці інклюзивного екскурсійного маршруту важливим аспектом є вибір локацій та організація логістики з урахуванням їхньої доступності для всіх категорій туристів, зокрема маломобільних осіб. Доступність локацій передбачає наявність безбар'єрного середовища, зручних входів і виходів, пандусів, ліфтів, адаптованих санітарних зон та навігаційних елементів, що допомагають людям з порушеннями зору або слуху.

Організація логістики має забезпечувати максимально комфортне та безпечне пересування між об'єктами маршруту. Важливими аспектами є використання адаптованого громадського транспорту або спеціалізованих перевезень для маломобільних осіб. Облаштування безбар'єрних пішохідних зон із тактильними смугами та зручними місцями для відпочинку. Забезпечення чіткої навігації, включаючи інформаційні таблички, мобільні додатки з картами доступності, аудіоописи локацій. Оптимізація часу перебування на кожному об'єкті, щоб усі туристи мали змогу комфортно оглянути місця та скористатися необхідними послугами [8].

Логістика маршруту має бути продумана таким чином, щоб пересування між об'єктами було комфортним і безпечним. Це включає використання громадського або спеціалізованого транспорту з низькою підлогою, облаштування зручних місць для посадки та висадки пасажирів, а також наявність чіткої інформації про розклад і маршрути руху. Важливу роль відіграє також підготовка персоналу, який повинен бути навченим працювати з маломобільними туристами та надавати необхідну допомогу.

Забезпечення доступності локацій і правильно спланована логістика сприяють комфортному перебуванню туристів, підвищенню рівня обслуговування та розширенню можливостей для подорожей усіх категорій населення. Правильний вибір маршруту, доступних локацій та ефективна логістика забезпечать комфорт і безпеку для всіх туристів, сприяючи розвитку інклюзивного туризму та розширенню можливостей для подорожей маломобільних осіб.

2.3. Розробка маршруту екскурсії в Україні (Київ) та кошторису до нього

Назва маршруту: **«Київ – місто без бар'єрів»**. Маршрут розроблено для осіб, що пересуваються на кріслах колісних, осіб із порушенням функцій слуху та зору. Тривалість екскурсії: 1 день (10:00 – 19:30). Формат пересування - орендований мікроавтобус з підйомником – для зручності маломобільних туристів. Маршрут розроблено для групи туристів від 10 осіб обумовлена ємністю автобуса. Піші прогулянки – лише на рівних та доступних ділянках міста. Громадський транспорт (за потреби) – доступні низькопідлогові автобуси та метро з ліфтами.

Маршрут екскурсії, логістика пересування:

1. Транспортна логістика - оренда мікроавтобуса з підйомником для людей на візках. Водій, який має досвід роботи з маломобільними групами. Зупинки у зручних місцях для безпечного висадки та посадки.

2. Піші маршрути - використовуються лише рівні дороги та тротуари з пониженими бордюрами. Прогулянки обмежені до 15-20 хвилин між точками маршруту. Для людей із порушеннями зору передбачені тактильні доріжки та аудіогіди.

3. Альтернативні варіанти пересування - при потребі – використання низькопідлогового громадського транспорту. Додатковий супровід для туристів із порушенням зору чи слуху.

На основі проведеного теоретичного дослідження інклюзивної екскурсії розроблено маршрут екскурсії по Києву (докладніше див. табл. 2.3, рис. 2.1)

Головною метою екскурсії є ознайомлення з історичними, культурними та рекреаційними об'єктами Києва, адаптованими для людей з інвалідністю та маломобільних груп населення.

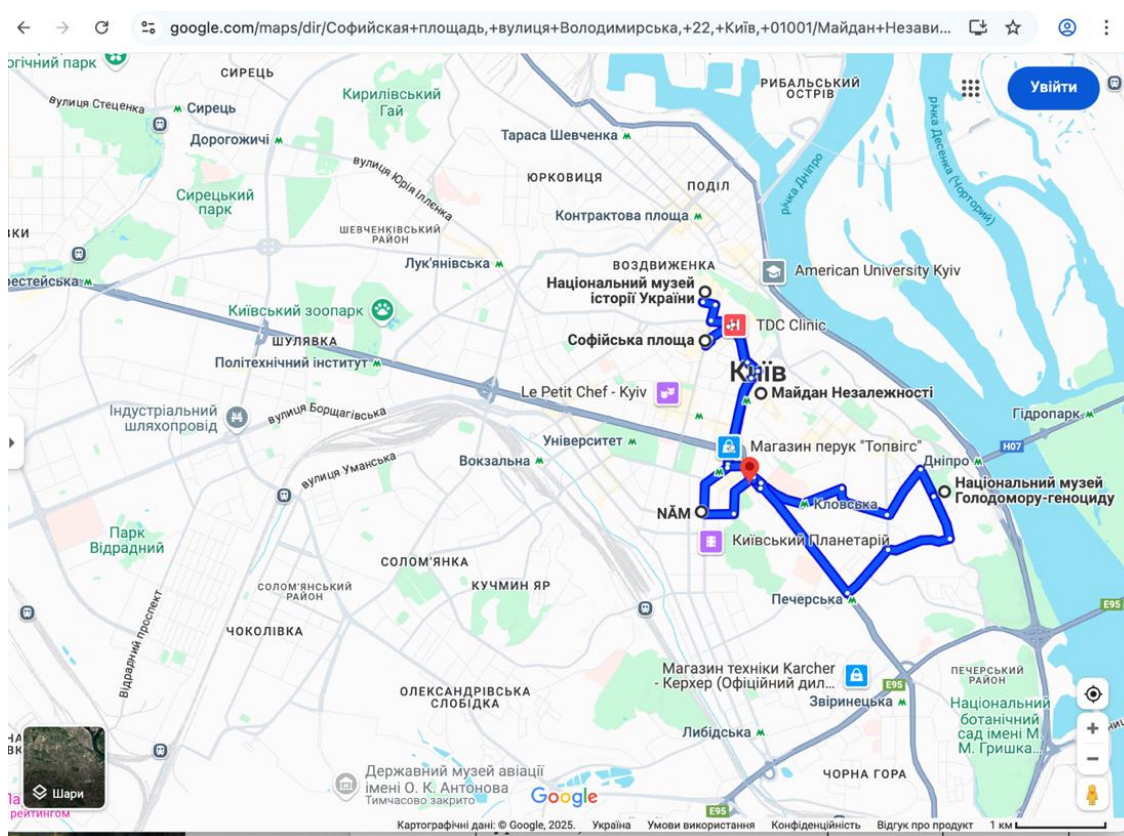

Рис. 2.1. Карта маршруту інклюзивної екскурсії (розробка автора).

Маршрут розроблено з урахуванням доступності всіх об'єктів, мінімізації фізичних бар'єрів та забезпечення комфортного пересування. Він поєднує історичні пам'ятки, культурні об'єкти, природу та сучасну інфраструктуру Києва. Ця екскурсія є максимально комфортною для маломобільних туристів. Вона включає лише адаптовані локації, доступний транспорт і ресторани з відповідними умовами. Кошторис можна коригувати залежно від кількості учасників і рівня комфорту.

Опис основних екскурсійних об'єктів.

1. Майдан Незалежності та Хрещатик – центральні вулиці Києва, адаптовані для людей з обмеженою мобільністю: є пандуси, тактильна плитка, широкі тротуари.

2. Софійська площа та Національний заповідник «Софія Київська» – пандуси та доступна територія для пересування. Деякі історичні споруди мають

часткову доступність.

3. Меморіал жертв Голодомору – має зручний доступ та мультимедійну експозицію для людей з порушенням зору та слуху.

4. Ресторан “NAM” – облаштований пандусами, адаптованими санвузлами та комфортною зоною для людей на кріслах колісних.

5. Парк «Наталка» (Оболонь) – рівні доріжки, набережна, доступні місця для відпочинку.

6. Національний музей історії України – обладнаний пандусами, ліфтами та тактильною навігацією.

7. ТРЦ “Gulliver” – повністю інклюзивний торгово-розважальний центр з доступною інфраструктурою.

Для зручності та структуризації дані зведено в таблицю 2.1 нижче:

Таблиця 2.1

Екскурсійний маршрут: «Київ – місто без бар’єрів» Тривалість: 1 день

Час	Локація	Деталі логістики
10:00 - 11:00	Майдан Незалежності та Хрещатик	Початок екскурсії біля Головного поштамту. Прогулянка рівними тротуарами, доступними для всіх.
11:00 - 11:10	-	Переїзд мікроавтобусом
11:10 - 12:00	Софіївська площа та Софія Київська	На території є пандуси та тактильні елементи
12:00 - 12:15	-	Переїзд мікроавтобусом
12:30 - 13:30	Меморіал жертв Голодомору	Об’єкт має зручний доступ та мультимедійну експозицію (доступна для людей з порушенням зору та слуху).
13:30 - 13:45	-	Переїзд мікроавтобусом
14:00 - 15:00	Обід у ресторані “NAM”	Заклад обладнаний пандусами та має адаптовані санвузли, зала облаштована для зручності користувачів крісел колісних.
15:00 - 15:20	-	Переїзд мікроавтобусом
15:30 - 16:30	Парк «Наталка» (Оболонь)	Рівні доріжки, набережна, комфортні зони відпочинку
16:30 - 16:50	-	Переїзд мікроавтобусом
17:00 - 18:00	Національний музей історії України	Є пандуси, ліфти та тактильна навігація
18:00 - 18:10	-	Переїзд мікроавтобусом
18:30 - 19:30	ТРЦ “Gulliver” (вечеря та завершення екскурсії)	Вільний час відпочинку, шопінгу та вечері

Зокрема, відповідно до маршруту та технологічної карти екскурсії передбачено автотранспортне перевезення. Транспортне забезпечення по маршруту виконує компанія RentaBusTrans (<https://www.rentabustrans.com/category/10-22>) вставити у джерела а тут номер у [31]. Відповідно до карти маршруту планована кількість учасників - 10 + екскурсовод. Нами обрано вид транспорту - VOLKSWAGEN CRAFTER VIP, а також для вибору вищий клас авто - MERCEDES-BENZ SPRINTER, із кількістю посадкових місць 21 + водій, відповідно 10 туристів + екскурсовод + водій. Згідно з тарифом автоперевізника ми обрахували затрати на транспорт в таблиці 2.2, у табл.2.3 наведено бюджет екскурсії.

Таблиця. 2.2

Кошторис транспортних витрат

День(години)	Маршрут	Вид транспорту(маршрутне таксі)		Відстань (км)
		Середній клас туризму VOLKSWAGEN CRAFTER (https://rentbus.in.ua/5804-mercedes-sprinter-2015.html)	Високий клас туризму MERCEDES SPRINTER 2015 (https://rentbus.in.ua/5804-mercedes-sprinter-2015.html)	25 25 км
1(4 години)	Майдан Незалежності. Софійська площа та Національний заповідник “Софія Київська”. Меморіал жертв Голодомору Ресторані “NAM Modern Vietnamese Cuisine”. Парк “Наталка” (Оболонь) Національний музей історії України. ТРЦ “Gulliver”. Ресторані “SushiYa”			
Вартість послуги на 1 туриста		1200/10 = 120 грн	1600/100 = 160 грн	25 км
Вартість послуги на групу (10 туристів)		300*4 =1200 грн	400*4=1600 грн	25 км

*Водій транспортного засобу – це ФОП І групи. Власник туру за них податки не сплачує.

Таблиця 2.3

Бюджет екскурсії «Київ – місто без бар’єрів» (укладено автором)

Статті витрат	Вартість на 1/10 туристів середнього класу	Вартість на 1/ 10 туристів високого класу
1.Транспортне забезпечення: (постійні витрати) в розрахунку бюджетного та комфортного класу автомобільного	120грн/1200 грн	160/1600грн

забезпечення.		
Усього за 1 екскурсію транспортні витрати становитимуть 2.Постійні накладні витрати (непрямі), в.ч.: - Витрати на рекламу екскурсії в соцмережах - Податки замовника туру ФОП 1 групи(на 01.04.25р.) за місяць: (ЄСВ): 22% від мінімальної зарплати = 1 760 грн/місяць; з 2025 року ФОПи зобов'язані сплачувати військовий збір, для ФОП: 1-2 групи: 10% від мінімальної зарплати = 800 грн/місяць. Єдиний податок: - 10% від прож. мінім.(2684 *0,1= 268,4грн.) на 01.04.2025р. мінімальна заробітна плата: 8 000 грн/місяць; прожитковий мінімум для працездатних осіб: 3 028 грн/місяць *Разом податки ФОП 1 групи ССО (спрощеної системи оподаткування) за місяць 3.Загальна вартість постійних витрат екскурсії за 1 екскурсію становить: (п.1+п.2) 4. Змінні витрати (Страховка)	120грн/ 1200 грн. 1000+2828, 40 =3828,40 грн (4 тури на місяць) (3828,40 /4/10 =95,71 грн./685,6грн.) 1000 грн. на місяць 2684 *0,1= 382,84грн за 1 місяць 8000*0,22=1760грн.- за 1місяць 268,4грн + 1760 грн. + 800 грн. = 2828, 4 грн.	160грн/ 1600 грн.
	120, 84 грн./ 2828, 40 грн 13 грн*10 осіб = 130 грн (з однієї особи 13 грн)	214,28 грн./ 3828,40 грн.
5.Загальна вартість екскурсії (п.3+4)	250, 84 грн./ 2828, 40 грн	344,28 грн./ 3828,40 грн.
5.Нормальний прибуток екскурсії (20% від загальної вартості туру)	50, 17 грн./ 565, 68 грн.	68, 86 грн./ 765, 68грн.
6.Загальна собівартість екскурсії (загальна вартість туру + нормальний прибуток)	208,74 грн./ 2 574,72 грн.	252,74 грн./ 3 054,72 грн.

7. Кінцева ціна загальна собівартість туру + прибуток (45%) від загальної собівартості екскурсії)	303 грн./ 4101,18грн.	365, 73грн./ 5551, 18грн.
Кінцева ціна екскурсії (округлена)	350 грн./ 4500 грн.	480 грн./5800грн.

*Організатор екскурсії є ФОП 1 групи.

Отже, розрахунки таблиці 2.3 показують, що кінцева ціна екскурсії (округлена) на 1 туриста для середнього класу туризму становить **350 грн. (4500грн.-** групу із 10 осіб), що на 130 грн. (**13 %**) менше за кінцеву ціну екскурсії (округлену) на 1 туриста (**480 грн.) – 5800 грн.** групу із 10 осіб) для високого класу туризму. Ці зміни у ціні обумовлені тільки витратами на транспортне забезпечення, що дає змогу пропонувати екскурсію у двох варіаціях, тим самим привертає увагу більшої кількості екскурсантів, а також групувати учасників екскурсії за бажаною ціною.

Розрахуємо та проаналізуємо значення прибутковості екскурсії для середнього та високого класів туризму, результати представимо в таблицях 2.4 та 2.5. Формули для необхідного аналізу представлені нижче.

МД = загальна ціна (**округлена**) на одного туриста (середнього або високого класу туризму) – змінні витрати у розрахунку на одного туриста (середнього або високого класу туризму).

Прибуток = МД- постійні витрати

Таблиця 2.4

Розрахунок прибутковості екскурсії для середнього класу туризму

Кількість туристів	Виручка	Постійні витрати	Змінні витрати	Загальні витрати	Маржинальний дохід	Прибуток
0	-	3828, 4	-	3828,4	-	- 3828,40
1	350	3828, 4	130	3958,4	174	-3654, 4
2	700	3828, 4	260	4088,4	348	-3480,4
3	1050	3828, 4	390	4218,4	522	-3306,4
4	1400	3828, 4	420	4348,4	696	-3132,4

5	1750	3828, 4	550	4478,4	870	-2958,4
6	2100	3828, 4	680	4600,4	1 044	-2784,4
7	2450	3828, 4	810	4738,4	1 218	-2610,4
8	2800	3828, 4	940	4868,4	1 392	-2436,4
9	3150	3828, 4	1070	4998,4	1 566	-2262,4
10	3500	3828, 4	1200	5128,4	1 740	-2088,4

Отже, проаналізувавши розрахунки прибутковості екскурсії для середнього класу туризму таблиці 2.3 ми приходимо до висновку, що хоча маржинальний дохід є позитивним вже при наявності **одного** туриста, проте мінімальний прибуток (**350 грн.**) екскурсовод буде отримувати лише починаючи з наявності **10** екскурсантів. Однак, чим більше буде налічувати група екскурсантів, тим більший обсяг прибутку матиме організатор екскурсії. При наявності повної групи з 10 осіб його прибуток складатиме за 1 тур 3500 грн.

Таблиця 2.5

Розрахунок прибутковості екскурсії для високого класу туризму

Кількість туристів	Виручка	Постійні витрати	Змінні витрати	Загальні витрати	Маржинальний дохід	Прибуток
0		3828, 4	-	3828, 4	-	-3828, 4
1	480	3828, 4	130	3958,4	209	-3619,4
2	960	3828, 4	260	4088,4	418	-3410,4
3	1440	3828, 4	390	4218,4	627	-3201,4
4	1920	3828, 4	520	4348,4	836	-2892,4
5	2400	3828, 4	650	4478,4	1 045	-2683,4
6	2880	3828, 4	780	4600,4	1 254	-2474, 4
7	3360	3828, 4	910	4738,4	1 463	-2265,4
8	3840	3828, 4	1040	4868,4	1 672	-2056,4
9	4320	3828, 4	1170	4998,4	1 881	-1847,4
10	4800	3828, 4	1300	5128,4	2 090	-1638,4

Проаналізувавши розрахунки прибутковості екологічної екскурсії для високого класу туризму таблиці 2.4 робимо висновок відносно того, що маржинальний дохід є позитивним вже при наявності **одного** туриста, проте

мінімальний прибуток (**480 грн.**) екскурсивод буде отримувати лише починаючи з наявності **10** екскурсантів. Проте, чим більше буде налічувати група екскурсантів, тим більший обсяг прибутку організатор екскурсії матиме. При наявності повної групи з 10 осіб його прибуток складатиме за 1 тур **4800 грн.** Більш прибутковими є реалізація екскурсії для високого класу туристів.

Проведемо маржинальний аналіз, результати якого представимо в таблиці 2.6.

Для аналізу нам необхідно розрахувати коефіцієнт маржинального прибутку (у розрахунку на 1 туриста) за формулою:

$$K_{MD} = MD / V_{\text{туру}}$$

де K_{MD} - коефіцієнт маржинального доходу;

MD - маржинальний дохід;

$V_{\text{туру}}$ – вартість туру.

Таблиця 2.6

Маржинальний аналіз екскурсії «Київ – місто без бар'єрів»

Показники	Тур для 1 особи/10 осіб (для середнього класу)	Тур для 1 особи/10 осіб (для високого класу)
Виручка (ціна), грн	350/ 3500	480 /4800
Змінні витрати, грн	130/260	130/260
Маржинальний дохід, грн	350/3500	480/4800
Коефіцієнт маржинального прибутку	0,931	0,941
Маржинальна рентабельність, %	93,1	94,1

Відповідно, рентабельність екскурсії «Київ – місто без бар'єрів» складає 93,1% для середнього та 94,1% для високого класу туризму. Таким чином, можна стверджувати про ефективність впровадження екскурсії в місті Київ.

Отже, отримані економічні розрахунки свідчать про те, що впровадження екскурсії «Київ – місто без бар'єрів» є доцільним. Перевагою в ціні є екскурсія для

екскурсантів середнього класу туризму (більш бюджетний варіант) та актуальна тематика.

Програма екскурсії «Київ – місто без бар’єрів» включає витрати: на транспортне забезпечення в розрахунку бюджетного та комфортного класу; на рекламу в соцмережах; податки ФОП а 1 групи ССО; страхування. Загальна вартість постійних витрат (витрати на рекламу за місяць, податки ФОПа 1 групи ССО (спрощеної системи оподаткування) за місяць)) за 1 екскурсію становить на 1 особу / на групу (10 осіб) для середнього класу туризму та високого класу туризму 34,28грн./685,6грн.

Сума страхування відповідно на 1 особу/групу (10 осіб) – 13грн./1300 грн. Загальна собівартість екскурсії відповідно на 1 особу / на групу (10 осіб) становить: для середнього класу туризму **350 грн./ 3500 грн.** та високого класу туризму **480 грн./ 4800 грн.**

Кінцева ціна (округлена) екскурсії, яка включає 45% прибутку від загальної собівартості екскурсії, для 1 туриста та групи (10 осіб) відповідно становить: для середнього класу туризму 350 грн./ 4500 грн. та для високого класу туризму 480 грн. /5800 грн.

Маржинальний аналіз екскурсії «Київ – місто без бар’єрів» показав, що маржинальний дохід для 1 туриста / групи (10 осіб) відповідно становить: для середнього класу туризму 350 грн./3500 грн, для високого класу туризму 480 грн./4800 грн . Прибуток організатор екскурсії починає отримувати відповідно: для середнього класу туризму починаючи з наявності 10 осіб в групі та 10 осіб в групі. Маржинальна рентабельність відповідно дорівнює: для середнього класу туризму - 93,1%, для високого класу туризму - 94,1%. Це свідчить про доцільність впровадження екскурсії “ Київ – місто без бар’єрів” як для середнього, так і для високого класів туризму.

Таким чином, у розробці маршруту екскурсії враховано ключові принципи інклюзивного туризму: безбар’єрність, зручність пересування, наявність адаптованого транспорту, спеціальних інформаційних матеріалів і професійний

супровід гідів. Окрему увагу приділено відповідності маршруту міжнародним стандартам доступності, що забезпечує комфорт і безпеку для всіх туристів. Запропонований інклюзивний екскурсійний маршрут є практичним прикладом реалізації концепції доступного туризму. Він сприятиме підвищенню туристичної привабливості регіону, розширенню цільової аудиторії та соціальній інтеграції маломобільних осіб у сферу подорожей і культурного дозвілля.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було проаналізовано теоретичні аспекти інклюзивного туризму, визначено основні принципи його розвитку та розроблено інклюзивний екскурсійний маршрут. Розгляд питань доступності туристичних локацій, логістики та використання сучасних технологій дав змогу оцінити поточний стан безбар'єрного середовища та визначити напрями його покращення.

Основними результатами дослідження стали:

1. Визначено ключові принципи інклюзивного туризму, зокрема забезпечення доступності інфраструктури, транспорту та інформаційних ресурсів.
2. Проаналізовано логістику туристичних маршрутів з урахуванням потреб маломобільних осіб. Встановлено особливості впровадження сучасних технологій (аудіогідів, тактильних карт, мобільних додатків) як ефективного інструменту підвищення доступності.
4. Розроблено інклюзивний екскурсійний маршрут, що відповідає вимогам доступного туризму.

Для подальшого вдосконалення доступності туристичних маршрутів запропоновано:

1. Модернізувати інфраструктуру туристичних об'єктів відповідно до принципів універсального дизайну (облаштування пандусів, ліфтів, тактильних смуг, адаптованих санітарних зон тощо).
2. Впровадити розширену інформаційну підтримку, включаючи багатомовні аудіогіди, інформаційні таблички зі шрифтом Брайля та мобільні додатки з функцією голосового управління.
3. Забезпечити навчання персоналу туристичної сфери для роботи з маломобільними особами та впровадити супровід гідів, спеціально підготовлених для роботи з різними категоріями туристів.
4. Розширити використання інноваційних технологій, таких як доповнена реальність (AR) та навігаційні системи з підтримкою безбар'єрного переміщення.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме покращенню доступності туристичних маршрутів, підвищенню рівня комфорту та соціальній інтеграції маломобільних осіб у сферу подорожей і культурного відпочинку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

Офіційні документи та міжнародні угоди

1. Генеральна Асамблея ООН. (1993, грудень). Резолюція 48/96 “Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_306 (дата звернення: 19.03.2025).
2. Генеральна Асамблея ООН, декларація про права осіб з інвалідністю (1975, 9 грудня). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117 (дата звернення: 19.03.2025).
3. Генеральна Асамблея ООН, конвенція про права осіб з інвалідністю (2006, 13 грудня). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 19.03.2025).
4. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), вихідний документ Віденської зустрічі держав-учасниць Наради з безпеки та співробітництва в Європі (витяг) (1989, січень). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_081 (дата звернення: 19.03.2025).
5. Генеральна Асамблея ООН, загальна декларація прав людини (1948, грудень). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 19.03.2025).

Наукові статті та книги

6. Bowtell, J. (2015). Assessing the value and market attractiveness of the accessible tourism industry in Europe: A focus on major travel and leisure companies. *Journal of Tourism Futures*, 1(3), 203–222.(дата звернення: 20.03.25).
7. Buhalis, D., Darcy, S., & Ambrose, I. (2012). *Best practice in accessible tourism: Inclusion, disability, ageing population and tourism*. Bristol: Channel View Publications.(дата звернення: 20.03.25).
8. Волошинський, О., Горбацо, І., Мацелій, А., Сварник, М. Теорія і практика організації активного відпочинку та туризму для неповносправних осіб. Львів: ЛігаГПрес, 2009.(дата звернення: 20.03.25).

9. Герасимова, Є. М., Доній, Н. Є., Тополь, О. В. Соціальна робота зі спеціальними групами клієнтів: навчальний посібник. Чернігів: НТУ, 2015.(дата звернення: 20.03.25).
10. Cassia, F., Castellani, P., Rossato, C., & Baccarani, C. (2020). Finding a way towards high-quality, accessible tourism: The role of digital ecosystems. *The TQM Journal*, 33(1), 205–221. DOI: 10.1108/tqm-03-2020-0062.(дата звернення: 20.03.25).
11. Chubrei, O. S., Yavorska, V. V., & Chubrei, M.-A. Yu. (2024). Інклюзивність музейних просторів як можливість розвитку екскурсійної діяльності для осіб з обмеженими можливостями. Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів, (4 спец.), 29–37. URL: https://constructgeo.knu.ua/assets/num/num_4_special_2024/4_sp_24_04.pdf.(дата звернення: 25.03.25).
12. Darcy, S., & Dixon, T. (2009). A lifetime approach to tourism: The rationale for affordable travel experiences. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 16(1), 32–44.(дата звернення: 22.03.25).
13. Darcy, S., Cameron, B., & Pegg, S. (2010). Accessible tourism and sustainability: A discussion and case study. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(4), 515–537. DOI: 10.1080/09669581003690668.(дата звернення: 22.03.25).
14. Dwyer, L., & Darcy, S. (2010). Economic contribution of tourists with disabilities: An Australian approach and methodology. In D. Buhalis, & S. Darcy (Eds.), *Accessible tourism: Concepts and issues* (pp. 213–239). Bristol: Channel View Publications.(дата звернення: 22.03.25).
15. Gavurova, B., Suhanyi, L., & Rigelsk, M. (2020). Tourist spending and productivity of economy in OECD countries – Research on perspectives of sustainable tourism. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 8(1), 983–1000. DOI: 10.9770/jesi.2020.8.1(66). (дата звернення: 22.03.25).
16. Gillovic, B., & McIntosh, A. (2020). Accessibility and inclusive tourism development: Current state and future agenda. *Sustainability*, 12(22), 9722. DOI: 10.3390/su12229722. (дата звернення: 25.03.25).

17. Pokolodna, M. M., Kornieieva, S. H., & Kovalenko, D. V. (2019). Особливості організації та проведення екскурсій для осіб з обмеженими можливостями. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм, (10), 209–218.(дата звернення: 25.03.25).

18. Sygoid, T. L., & Fomina, L. O. (2019). Міжнародний захист прав людини. Харків: Право.(дата звернення: 25.03.25).

Офіційні вебсайти та статті

19. Анастасія Тимошенко. (2025). Музеї без перешкод: як втілювати інклюзивні практики? URL: <https://korydor.in.ua/ua/opinions/muzei-bez-pereshkod.html>.(дата звернення: 25.03.25).

20. Bowtell, J. (2015), відчуті світ наосліп: як інклюзивний музей у Києві проводить екскурсії у повній темряві. (2025). URL: <https://rubryka.com/article/museum-inclusion>.(дата звернення: 25.03.25).

21. Галина Ворона. (2025). Туризм без бар'єрів. У Києві вперше провели безплатну екскурсію для людей із вадами слуху. URL: <https://bigkyiv.com.ua/turyzm-bez-bar%CA%BCyeriv-u-kyuevi-vpershe-provely-bezplatu-ekskursiyu-dlya-lyudej-iz-vadamy-sluhu/>.(дата звернення: 27.03.25).

22. Bowtell, J. (2015), Державне агентство розвитку туризму України. (2025). URL: <https://www.tourism.gov.ua>.(дата звернення: 25.03.25).

23. Дніпропетровська медична академія. Інклюзивний туризм – новий вид реабілітації людей з інвалідністю. URL: <http://www.dsma.dp.ua/ua/novini/178GinklyuzivnijGturizmGnovijGvidGreabilitatsijiGlyudejGzGinvalidnistyu> (дата звернення: 25.03.25).

24. МедіаПорт. В Харкові пройде фестиваль «доступного туризму». 2019, 29 листопада. URL: <https://www.mediaport.ua/vGharkoveGproydyotGfestivalGdostupnogoGturizma> (дата звернення: 29.03.25).

25. PinchukArtCentre. Інклюзивні програми PinchukArtCentre. 2019, 29

листопада. URL: https://pinchukartcentre.org/ua/education/inclusive_programmes (дата звернення: 07.04.25).

26. «Урядовий Кур'єр». Особи з інвалідністю потребують уваги та допомоги. (2018). URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/osobi-z-invalidnistyu-potrebuyut-uvagi-ta-dopomogi/>. (дата звернення: 07.04.25).

27. Колектив Міністерства соціальної політики України, Реалізація норм Конвенції про права осіб з інвалідністю. (2021). URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Realizaciya-norm-Konvencii-pro-prava-osib-z-invalidnistyu.html>. (дата звернення: 07.04.25).

28. UN Tourism Bringing the world closer. (2025). URL: www.unwto.org. (дата звернення: 07.04.25).

29. Київська міська державна адміністрація. (2024). Міська цільова програма відновлення та розвитку сфери туризму міста Києва на 2025–2027 роки. URL: <https://kyivcity.gov.ua> (дата звернення: 31.05.25).

30. Київська міська державна адміністрація. (2024). Стратегічний план діяльності Управління туризму та промоцій на 2025–2027 роки. URL: <https://kyivcity.gov.ua> (дата звернення: 31.05.25).

31. RentaBusTrans. Оренда мікроавтобусів VIP класу : <https://www.rentabustrans.com/category/10-22> (дата звернення: 31.05.25).

32. Будівля Головнопоштампу <https://news.obozrevatel.com/ukr/kiyany/life/obval-chastini-budivli-golovposhtamtu-v-kyievi-istoriya-ta-foto-tragedii-1989-go-roku.htm> (дата звернення: 31.05.25).

33. Музей Національний заповідник «Софія Київська" <https://kyivmaps.com/ua/places/nacionalniy-zapovidnik-sofiya-kiyivska> (дата звернення: 31.05.25).

34. Національний музей «Меморіал жертв Голодомору» <https://holodomormuseum.org.ua/istoriia-natsionalnoho-muzeiu-memorial-zhertv-holodomoru/> (дата звернення: 31.05.25).

35. “NAM Modern Vietnamese Cuisine”
<https://hospitalitysnapshots.com/projects/3269/nam-modern-vietnamese-cuisine/> (дата звернення: 31.05.25).

36. Парк «Наталка» на Оболоні. URL: kiev-foto.info (дата звернення: 19.03.2025).

37. Набережна Дніпра
<https://itinery.com.ua/object/view/the-quay-in-dnipropetrovsk> (дата звернення: 31.05.25).

38. Національний музей історії України
<https://mistokiya.com.ua/interesting-places/museums/nacionalnyj-muzej-istoriyi-ukrayin>
у (дата звернення: 31.05.25).

39. ТРЦ «Gulliver»
<https://gullivercenter.com/ru/trc-news/upravlenie-mfk-gulliver-vzglyad-iznutri> (дата звернення: 31.05.25).

40. Ресторан «SushiYa» URL : <https://sushiya.ua/restaurants/> (дата звернення: 31.05.25).

41. Алея Героїв Небесної Сотні
<https://suspilne.media/kyiv/688486-den-geroiv-nebesnoi-sotni-v-centri-kieva-vidbuvauts-a-ramatni-zahodi/> (дата звернення: 31.05.25).

ДОДАТКИ

Додаток А**Текст екскурсії**

Шановні гості, сьогодні ми проведемо інклюзивну екскурсію Києвом – «Київ – місто без бар'єрів». Ми почнемо з головного символу країни – Майдану Незалежності, далі прогуляємось Хрещатиком, відвідаємо Софійську площу та Софію Київську, помолимося біля Меморіалу жертв Голодомору. Пообідаємо в ресторані NAM, відпочинемо в парку «Наталка», відвідаємо Національний музей історії України і завершимо день у ТРЦ Gulliver.

Технологічна карта екскурсії

Назва екскурсії: Київ – місто без бар'єрів

Тривалість: 1 день (10:00 – 19:30)

Кількість туристів: 10 осіб + екскурсовод

Форма пересування: орендований мікроавтобус з підйомником

Проміжні зупинки: Майдан Незалежності, Софія Київська, Меморіал жертв Голодомору, NAM, Парк Наталка, Музей історії України, ТРЦ Gulliver

Особливості обслуговування: наявність пандусів, тактильних плиток, аудіогідів, супроводу, адаптованих туалетів

Рис. А.1. Хрещатик і Майдан Незалежності www.readingkyiv.net.

Рис. А. 2. Будівля Головпоштампу [32].

Рис. А.3. Алея Героїв Небесної Сотні [41].

Рис. А.4. Музей Національний заповідник «Софія Київська»[33]

Рис. А.5. Національний музей «Меморіал жертв Голодомору»[34].

Рис. А.6. “NAM Modern Vietnamese Cuisine”[35]

Рис. А.7. Парк "Наталка" на Оболоні[36].

Рис. А.8. Набережна Дніпра [37].

Рис. А.9. Національний музей історії України [38].

Рис. А.10. ТРЦ «Gulliver» [39].

Рис. А.11. ресторан “SushiYa”[40].

Інклюзивний Київ

місто без бар'єрів

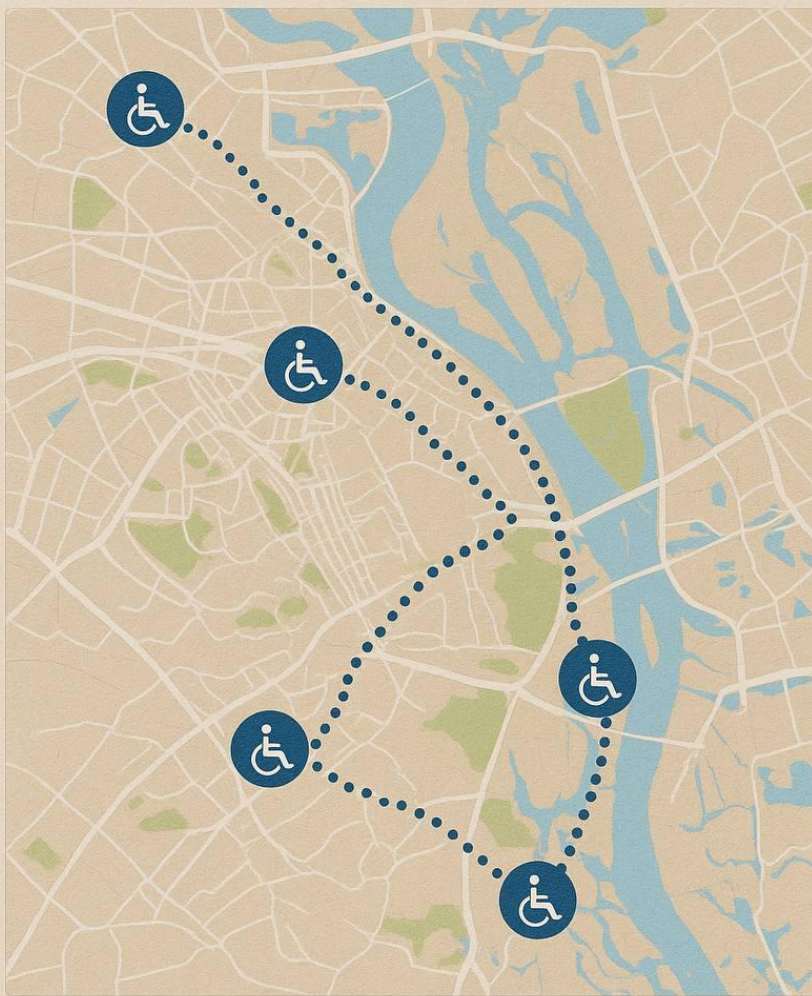

Рис. А.12. Експериментальний маршрут: «Інклюзивний Київ – місто без бар'єрів»
(розробка автора).